

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İsmet Kabil AKSÖZ

ASGARİ ÜCRETİN VERGİLENDİRİLMESİNİN İKTİSADİ ETKİLERİ: TÜRKİYE İÇİN BİR
SOSYAL HESAPLAR MATRİSİ ANALİZİ

İktisat Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İsmet Kabil AKSÖZ

ASGARİ ÜCRETİN VERGİLENDİRİLMESİNİN İKTİSADİ ETKİLERİ: TÜRKİYE İÇİN BİR
SOSYAL HESAPLAR MATRİSİ ANALİZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL

İktisat Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2022

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

İsmet Kabil AKSÖZ'ün bu çalışması, jürimiz tarafından İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Selim ÇAĞATAY

Üye (Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Çağaçan DEĞER

Tez Başlığı: Asgari Ücretin Vergilendirilmesinin İktisadi Etkileri: Türkiye İçin Bir Sosyal Hesaplar Matrisi Analizi

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 21/06/2022

Mezuniyet Tarihi : 28/07/2022

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Asgari Ücretin Vergilendirilmesinin İktisadi Etkileri: Türkiye İçin Bir Sosyal Hesaplar Matrisi Analizi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

İmza

İsmet Kabil AKSÖZ

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	İsmet Kabil AKSÖZ
Öğrenci Numarası	20185208001
Anabilim Dalı	İktisat
Programı	Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Asgari Ücretin Vergilendirilmesinin İktisadi Etkileri: Türkiye İçin Bir Sosyal Hesaplar Matrisi Analizi
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	1866525335
Rapor Tarihi	04.07.2022
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç: %5 Alıntılar dahil: %7
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 60 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: (X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.	
Gerekçe:	
Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.	
Danışman Öğretim Üyesi Unvanı, Adı-Soyadı İmza	

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iii
GRAFİKLER LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZ	vii
ABSTRACT	viii
TEŞEKKÜR	ix
GİRİŞ	x

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜCRET, ASGARİ ÜCRET ve ASGARİ ÜCRETİN VERGİLENDİRİLMESİ

1.1. Ücretin Tanımı	1
1.2. İktisat Teorilerinde Ücret ve Asgari Ücret	1
1.2.1. Klasik İktisatta Ücret	1
1.2.2. Marx'a Göre Ücret	3
1.2.3. Neoklasik İktisatta Ücret	4
1.2.4. Keynes ve Sonrasına Göre Ücret	5
1.3. Asgari Ücret Tanımı	8
1.4. Asgari Ücretin Tarihçesi	9
1.5. Asgari Ücretin Önemi ve Amacı	10
1.6. Asgari Ücret Belirleme Yöntemleri	11
1.6.1. Tüm Ülke ya da Bölge İçin Devlet Tarafından Üçlü Yapıyla Tek Bir Asgari Ücret Seviyesi Belirlenmesi	11
1.6.2. Mesleklere ya da Sektörlere Göre Değişen, Devlet Tarafından Birçok Asgari Ücret Seviyesi Belirlenmesi	12
1.6.3. Tüm Ülke ya da Bölge İçin Toplu Pazarlık Yöntemiyle Tek Bir Asgari Ücret Belirlenmesi	12
1.6.4. Mesleklere ya da Sektörlere Göre Değişen, Toplu Pazarlık Yöntemiyle Birçok Asgari Ücret Seviyesi Belirlenmesi	13
1.7. Asgari Ücretin Vergilendirilmesi	14
1.8. Asgari Geçim İndirimi	16
1.9. Türkiye'de Asgari Ücret	17
1.9.1. Türkiye'de Asgari Ücret Tarihçesi	17
1.9.2. Türkiye'de Asgari Ücretin Tespiti	19

1.9.3.	Türkiye'de Asgari Ücretten Kaynakta Yapılan Kesintiler.....	20
1.9.3.1.	SGK Primi İşçi ve İşveren Payı.....	21
1.9.3.2.	Gelir Vergisi.....	22
1.9.3.3.	Damga Vergisi.....	23
1.9.3.4.	İşsizlik Sigortası Primi İşçi ve İşveren Payı.....	23
1.10.	Dünyada ve Türkiye’de Asgari Ücret.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HESAPLAR MATRİSİ (SHM) ve SHM ÇARPAN ANALİZİ

2.1.	SHM’de Kullanılan Hesaplar.....	30
2.2.	SHM’nin Kullanım Alanları	33
2.3.	SHM Çarpan Analizi	34
2.3.1.	Açık Döngü Birinci İçsel Hesap Etkisi.....	37
2.3.2.	Açık Döngü İkinci İçsel Hesap Etkisi	37
2.3.3.	Açık Döngü Üçüncü İçsel Hesap Etkisi	38
2.3.4.	Açık Döngü Dördüncü İçsel Hesap Etkisi.....	38
2.3.5.	Kapalı Döngü Çarpan Etkisi.....	38
2.3.6.	Birikimli Etkiler.....	39

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASGARİ ÜCRETE VERGİ DÜZENLEMELERİNİN İKTİSADİ ETKİLERİ: SHM ÇARPAN ANALİZİ

3.1.	Analizde Kullanılacak SHM’nin Yapısı ve Düzenlenmesi	40
3.2.	SHM Çarpanları ile Politika Analizi.....	45
3.2.1.	Durum 1: Asgari Ücretten Yalnızca Gelir ve Damga Vergisi Alınmadığı Durum .	45
3.2.2.	Durum 2: Asgari Ücretten Hiçbir Kesinti Yapılmadığı Durum	48
	SONUÇ	51
	KAYNAKÇA	54
	Ek-1 2017 Yılı 4 Sektörlü SHM.....	60
	ÖZGEÇMİŞ	61

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Türkiye’de Yıllara Göre Net Asgari Ücret (2010-2022).....	24
Tablo 3.1 Firmalardan Hanehalklarına Yapılan Transferin Hesaplanması	41
Tablo 3.2 TÜİK ve SGK Sektörlere Göre İstihdam Edilenler	42
Tablo 3.3 TCMB Enflasyon Raporu, Sektörel Asgari Ücretli Oranları	43
Tablo 3.4 Çalışmada Kullanılacağı Haliyle Türkiye’de 2017 Yılı Toplam Asgari Ücretli Çalışan Sayısı	43
Tablo 3.5 2017 Yılı Asgari Ücretlilere Farklı Durumlarda Ödenecek Toplam Ücret Miktarı.....	44
Tablo 3.6 Asgari Ücretten Gelir ve Damga Vergisi Alınmadığı Durumda Tüketim Üzerinde Oluşacak Açık Döngü Etkileri.....	45
Tablo 3.7 Toplam Tüketimde Oluşacak Etkinin Üretim Üzerinde Oluşturacağı Açık Döngü Etkileri	46
Tablo 3.8 Üretimde Oluşacak Etkilerin Üretim Faktörleri Üzerinde Oluşturacağı Açık Döngü Etkileri	46
Tablo 3.9 Oluşan Etkilerin Kurumlar Hesabı Üzerindeki Kapalı Döngü Etkileri	47
Tablo 3.10 Asgari Ücretten Gelir ve Damga Vergisi Alınmadığı Durumda Oluşacak Birikimli Etkiler	47
Tablo 3.11 Asgari Ücretten Kesinti Yapılmadığı Durumda Tüketim Üzerinde Oluşacak Açık Döngü Etkileri	48
Tablo 3.12 Toplam Tüketimde Oluşacak Etkinin Üretim Üzerinde Oluşturacağı Açık Döngü Etkileri	48
Tablo 3.13 Üretimde Oluşacak Etkilerin Üretim Faktörleri Üzerinde Oluşturacağı Açık Döngü Etkileri	49
Tablo 3.14 Oluşan Etkilerin Kurumlar Hesabı Üzerindeki Kapalı Döngü Etkileri.....	49
Tablo 3.15 Asgari Ücretten Kesinti Yapılmadığı Durumda Oluşacak Birikimli Etkiler	50

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1.1 2010-2022 Yılları Arası, Yıllara Göre Asgari Ücret Artış Oranları ile Enflasyon Oranları	25
Grafik 1.2 2015-2022 Yılları Arası Brüt ve Net Asgari Ücret ile Açlık Sınırı Değişimi.....	26
Grafik 1.3 2017 Yılı İçin Bazı Ülkelerde Asgari Ücretin Ortalama Ücrete Oranı	27
Grafik 1.4 2017 Yılı İçin Amerikan Doları Bazında Bazı Ülkelerde Reel Asgari Ücret Tutarları	28

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 Makro SHM Şeması	31
Şekil 2.2 Katsayı Matrisi Şeması.....	35

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİ	Asgari Geçim İndirimi
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DVK	Damga Vergisi Kanunu
GSYH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
OECD	Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖTV	Özel Tüketim Vergisi
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
SHM	Sosyal Hesaplar Matrisi
SSGSGK	Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Komisyonu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
Türk-İş	Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

ÖZ

Bu çalışmada, asgari ücretin vergilendirildiği ve vergilendirilmediği durumlarda, ekonomi üzerinde gerçekleşebilecek değişiklikler ve oluşabilecek etkiler araştırılmıştır. Asgari ücret; işçiler, işverenler ve kamu sektörü açısından oldukça önemli bir kavramdır. Türkiye’de istihdam edilen işçilerin yaklaşık %40’ının asgari ücret seviyelerinde ücret kazanıyor olması, ülkemiz açısından asgari ücretin önemini daha da arttırmaktadır. Çalışmada, Türkiye ekonomisi için 2017 yılına ait bir Sosyal Hesaplar Matrisi (SHM) oluşturulmuştur. Oluşturulan SHM üzerinde uygulanan çarpan analizi ile asgari ücretin vergilendirildiği normal durum, asgari ücretten gelir ve damga vergisi alınmayan birinci farklı durum ve asgari ücretten hiçbir kesinti yapılmadığı yani brüt asgari ücretin net asgari ücrete eşit kabul edildiği ikinci farklı durum karşılaştırılmıştır. Birinci ve ikinci durum için asgari ücretlilerin toplam ücretinde meydana gelecek artışlar çarpan analizinde hanehalklarına yapılan bir transfer olarak kabul edilmiştir.

Uygulanan çarpan analizi sonrası ulaşılan sonuçlara göre, asgari ücret vergilendirilmediği takdirde, azalan vergi miktarının çok daha fazlası ekonomiye geri kazandırılmaktadır. Brüt asgari ücretin net asgari ücret olarak işçilerin ücretini oluşturacağı durumun, gelir ve damga vergisinin alınmayacağı durumda oluşan etkilerden çok daha büyük iktisadi etkiler oluşturacağı bulunmuştur. Asgari ücretten vergi alınmaması ve hatta işçi üzerinden hiçbir kesinti yapılmaması, öncelikli olarak asgari ücret üzerinden ücret alan işçilerin gelirlerinde büyük artışa yol açacaktır. Ekonomide bulunan bağlantılar ile işçilerin gelirlerinde oluşacak ilk etki sonrası sırasıyla; tüketim, üretim, faktör gelirleri ve sonrasında yine işçilerin ve işçilerle birlikte firmaların gelirleri artacaktır. Yapılan transfer sonucu en büyük etkinin asgari ücretli hanehalkları üzerinde olacağı hesaplanmıştır. Daha sonra sırasıyla; tüketim, üretim ve üretim faktörleri en büyük etkilerin görüldüğü hesaplar olmuştur. Böylelikle yalnızca kendi geçimini sağlayabilecek kadar gelir elde eden asgari ücretli çalışan daha iyi ve yeterli bir ücrete sahip olacaktır. Asgari ücretli çalışanın yaşam kalitesinin artmasının yanında, tüm ekonomi bu durumdan olumlu etkilenecektir.

Anahtar Kelimeler: Asgari Ücret, Asgari Ücretin Vergilendirilmesi, Sosyal Hesaplar Matrisi, Çarpan Analizi

ABSTRACT

Economic Effects of the Minimum Wage Taxation: A Social Accounting Matrix Analysis for Turkey

In this study, the possible changes and effects on the economy in cases whether the minimum wages is taxed or not taxed has been investigated. The minimum wage is a crucial concept for workers, employers and the public sector. The fact that approximately 40% of the workers employed in Turkey earn wages at the minimum level further increases the importance of the minimum wage for our country. In the study, a Social Accounting Matrix for 2017 was constructed for the Turkish economy. With the multiplier analysis applied on the 2017 Turkish Social Accounting Matrix, the normal situation where minimum wages taxed, the first different situation where income and stamp taxes are not collected from the minimum wage, and the second different situation where no cuts are made on the minimum wage, which is the net minimum wage will be equal to the gross minimum wage, has been compared. For the first and second cases, the increases in the total wages of minimum wage earners arising from the non-taxable part of the minimum wage are accepted as a transfer to the minimum wage earning households in the multiplier analysis.

According to the results of the applied multiplier analysis, if the minimum wage is not taxed, a lot more than the reduced tax amount going to be returned back to the economy. It is found that the economic effects will be much greater in the case of that the gross minimum wage replaced by the net minimum wage than the non-taxable case of minimum wage which means that the minimum wage is exempted from the income and stamp taxes.

After the first impact of the non-taxation of minimum wages on wage incomes with the linkages in the economy, consumption, production, factor incomes and then once again the income of workers and firms will increase. As a result of the transfer, it has been estimated that the biggest impact will be on the minimum wage households. Then respectively, consumption, production, and production factors were the accounts which the greatest effects have been seen. Thus, the minimum wage worker who earns only enough income to support himself/herself will have a better and adequate wage. In addition to the increase in the quality of life of the minimum wage worker, whole economy will be positively affected by this situation.

Keywords: Minimum Wage, Minimum Wage Taxation, Social Accounting Matrix, Multiplier Analysis

TEŞEKKÜR

Tüm bilgi birikimiyle, yönlendirmeleriyle ve yardımlarıyla tez sürecimde yanımda olan değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Zafer Barış GÜL’e ve değerli hocam Prof. Dr. Selim ÇAĞATAY’a teşekkürlerimi borç bilirim.

Her daim arkamda olan ve desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

GİRİŞ

Asgari ücret, uygulandığı bölgede bir çalışana verilebilecek en düşük ücret düzeyini göstermektedir. Dünyanın birçok ülkesinde uygulanmakta olan asgari ücret, uygulandığı ülkelerin birçoğunda nüfusun büyük bir bölümünü kapsamaktadır. Böylece asgari ücret hem verilebilecek en düşük ücret düzeyi olması hem de milyonlarca çalışan tarafından geçimlerini sağlayacakları tek gelir kaynağı olması açısından yoksulluk ve gelir dağılımında adaletsizlik ile mücadele etme konusunda önemli bir politika aracı olarak görülmektedir.

Bir çalışanın kazanabileceği en düşük ücret olarak belirlenen asgari ücretin vergilendirilmesi ya da vergilendirilmemesi sorusu asgari ücretin uygulamaya geçtiği ilk tarihlerden beri sorulagelmıştır. Asgari ücretin vergilendirilmediği durumda oluşabilecek etkiler ile alakalı çalışmaların oldukça nadir olmasıyla birlikte, özellikle bu sorunun yanıtını SHM çarpan analizi ile aramış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada ise bu sorunun cevabı, 2017 yılı Türkiye ekonomisi üzerinden SHM çarpan analizi ile cevaplanmaya çalışılacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, ücretin tanımı ve genel olarak asgari ücret bağlamında iktisadi düşüncedeki konumu tartışılmıştır. Sonrasında asgari ücret tanımlanmış, asgari ücretin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi, farklı asgari ücret belirleme yöntemleri, asgari ücretin önemi ve amacı ve asgari ücretin vergilendirilmesi ile asgari geçim indirimi aktarılmıştır. Daha sonra ülkemizde asgari ücretin tarihçesi ve gelişimi, hangi yöntemle tespit edildiği ve ülkemizde asgari ücret üzerinden yapılan kesintiler anlatılmıştır. Sonrasında ise Türkiye’de ve dünyada asgari ücretle alakalı bilgiler içeren bazı tablo ve grafikler paylaşılmıştır.

İkinci bölümde, Sosyal Hesaplar Matrisi’nin tanımı ve ortaya çıkışı aktarılmıştır. Sonrasında SHM’yi oluşturan hesaplar, SHM’nin içeriği ve farklı kullanım alanları aktarılmıştır. Ayrıca Sosyal Hesaplar Matrisi ile yapılacak çarpan analizi adım adım anlatılmış ve çarpan analizinin kullanım alanlarından bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ise, çalışmada kullanılacak SHM’nin kaynağı, araştırılan konu doğrultusunda oluşturulan bu SHM’nin üretim faktörleri ve kurumlar hesabında yapılan değişiklikler detaylıca anlatılmıştır. Yapılan değişiklikler doğrultusunda hesaplarda oluşacak farklılıklar hesaplanmıştır. Sonrasında ise uygulanacak farklı senaryolar ve bu senaryoların hesaplamaları aktarılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÜCRET, ASGARİ ÜCRET ve ASGARİ ÜCRETİN VERGİLENDİRİLMESİ

1.1. Ücretin Tanımı

Ücret, belirli bir işverene bağlı olarak çalışanın emeği karşılığı kazandığı gelirdir ve geçimini sağlayacağı en önemli gelir kaynağıdır. Emeğin fiyatı olarak ücretler, diğer fiyatlar gibi talep ve arz göre belirlenir. Emeğin talep edilmesinin nedeni, bir üretim faktörü olarak emeğin üretim sürecinde kullanılmasının istenmesidir. Emek arzı emeğe olan talepten daha yüksek olursa ortaya işsizlik çıkacak ve ücretler düşecektir. Ancak emek talebi, arzını geçerse ücretler yükselecektir (Hicks, 1963: 1-4).

İş Kanunu'nun 32. maddesinde ücret, "Genel anlamda ücret bir kimseye bir iş karşılığında işveren veya üçüncü kişiler tarafından sağlanan ve para ile ödenen tutardır" şeklinde tarif edilmiştir (T.C. Resmi Gazete, 2003). Ücret bir çalışan için gelir niteliği taşırken; bir işveren için maliyet unsurudur. Bu nedenle ücretler, çalışanların kendisi ve ailesinin geçimini sağlayabileceği düzeyde olmalıyken; işverenlerin maliyetini de doğru ölçüde arttırmalı ve üretimi aksatacak seviyede olmamalıdır. Bununla birlikte ücret, kaynak dağılımında, özellikle gelir dağılımında adalet sağlama amacıyla da kullanılmaktadır. Böylelikle ücretlerin; çalışan için bir gelir, işveren için bir maliyet ve devlet için ise gelir dağılımında adaletin sağlanması için kullanılan bir araç olduğu söylenebilir (Yücel, 2020: 88).

1.2. İktisat Teorilerinde Ücret ve Asgari Ücret

1.2.1. Klasik İktisatta Ücret

Genel kabul görmüş haliyle; iktisat biliminin ayrı bir alan olarak doğuşu, Adam Smith'in 1776 yılında yayımlanan "Ulusların Zenginliği'nin Doğası ve Nedenleri Üzerine Bir İnceleme" adlı kitabına dayanmaktadır (Blaug, 1992: 51). Günümüzde, iktisatta değişmez hale gelen, temel olarak kabul edilen ve buradan yola çıkılarak günümüze uyarlanan birçok düşünce bu dönemde oluşmuştur. Bu nedenle, ücret üzerine yazılabilecek bir yazı, bu dönemde hakim düşünce olan klasik iktisadi düşünceden başlamalıdır.

Smith'e göre üretim, üç üretim faktörüyle yapılabilmektedir. Bu üretim faktörleri ise; emek, sermaye ve doğal kaynaklardır. Emeğin üretim sürecine katkısı sonrası elde ettiği gelir ücrettir (Smith, 1977: 96). Emeğin de diğer mallar gibi reel ve nominal fiyatı vardır (Smith, 1977: 54). Emeğin reel fiyatının; işçinin ihtiyacı olan zorunlu mal ve ihtiyaçların miktarı olarak satın

alınabilecek malları ya da satın alma gücünü gösterdiği, nominal fiyatının ise bunun parasal karşılığı olduğu söylenebilir.

Ricardo'ya göre emeğin fiyatının, piyasa ve doğal fiyatı olmak üzere iki türü vardır. Emeğin piyasa fiyatı, işgücü piyasasında arz ve talep dengesinde oluşan ve emeğe gerçekte ödenen fiyattır. Emeğin doğal fiyatı ise, işçinin kendinin ve ailesinin; gıda, giyim ve barınma gibi zorunlu ihtiyaçlarına yeteceği seviyede olan ücrettir. Ekonominin hızla büyüdüğü yıllarda; emeğin piyasa fiyatı, doğal fiyatını aşsa da zamanla doğal fiyat seviyelerine dönecek ve daima bu seviyede olacaktır (Ricardo, 2004: 59-60).

İşçilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabileceği bu asgari seviyedeki ücrete Smith "geçimlik ücret" adını vermiştir. Smith'e göre ücretler, işçinin kendini geçindirebileceği seviyede, hatta bir aile oluşturabilmesi için bu seviyenin biraz daha üzerinde oluşmalıdır ve işçi kazandığı ücrete göre yaşamalıdır. Ücretle çalışan işçilere olan talep, bu işçilerin ücretlerinin ödeneceği fona göre azalacaktır. Bu fon ise işverenin geçinmesine yetecek olan miktarın fazlalığıdır. İşveren, kendisi ve ailesinin geçinmesine yetecek miktarda geliri ayırdıktan sonra; kalanıyla oluşturacağı fona göre yeni işçi istihdam edecektir (Smith, 1977: 101-102).

Ücretler; zengin ülkelerden çok, hızlı büyüyen ülkelerde daha yüksek olacaktır (Smith, 1977: 103). Bunun sebebi ise hızlı büyüyen ülkelerde sermaye, emeğe göre daha hızlı artacaktır. Böylelikle emeğe olan talep artacak ve ücretler daha yüksek olacaktır (Ricardo, 2004: 62).

Arz ve talep ile diğer her şeyde olduğu gibi; emeğin arzı talebinden daha yüksek olunca fiyatı azalacakken, talebi arzını aşınca fiyatı artacaktır. Ayrıca emeğin, piyasa fiyatı doğal fiyatından farklılaşabilir. Emeğin piyasa fiyatı doğal fiyatını aşarsa, bu durum nüfusun artmasına neden olacaktır. Daha sonra nüfus artışı emek arzını arttıracak ve emeğin piyasa fiyatı, doğal fiyatına eşitlenecek, belki de daha düşük bir seviyede dengeye gelecektir. Eğer emeğin piyasa fiyatı, doğal fiyatının altına düşerse; işçiler zorunlu ihtiyaçlarını karşılayamayacak ve nüfusta azalmalar meydana gelecektir. Böylece emek talebi yine emek arzının üzerinde oluşacak ve ücretleri arttırıcı etkide bulunacaktır (Ricardo, 2004: 59-60).

Emeğin piyasa fiyatına; çalışılan işe ve pozisyona has olan, emek piyasasının arz ve talep dengesine göre belirlenen ücret olduğu söylenebilir. Emeğin doğal fiyatıyla ise günümüzdeki birçok ülkede uygulanan asgari ücretin temellerinin atıldığı söylenebilir.

Smith ve Ricardo'dan sonra, ücret ödemelerinin bir fondan sağlandığı teorisini ileri taşıyan Mill, Ücret Fonu Teorisi'ni ortaya koymuştur. Mill'e göre; sabit ve döner sermaye olmak üzere iki çeşit sermaye türü vardır. Sabit sermaye; binalar, makineler ve araçlar gibi uzun süre

kullanılabilecek varlıkları içerir. Döner sermaye ise, bir kere kullanıldıktan sonra sermaye değerini yitirecek varlıklardan oluşur. Döner sermaye, üretilen ürünlerin satılmasıyla devamlı olarak yenilenecektir. İşçiler için yapılacak ödemeler döner sermayenin içerisinde. Sabit sermayedeki artışlar, sermaye birikiminden döner sermayeye aktarılacak kısmı azaltacağı için, geçici olarak işçilerin zararına olacaktır (Mill, 2004: 34-35).

Ücret ödemeleri için ülkedeki sermaye birikimiyle oluşturulmuş ve bu birikimden yalnızca ücret ödemeleri için ayrılmış olan bir fon vardır. Ücretler ise bu fonun işçi sayısına bölünmesiyle belirlenmektedir. Yani ücret seviyesi, döner sermayeye ve işçi sayısına bağlıdır. Fonun büyüklüğü arttıkça ya da işçi sayısı azaldıkça ücretler artacakken; fondaki bir küçülme ya da işçi sayısında meydana gelecek bir artış ücretlerin azalmasına yol açacaktır (Mill, 2004: 133-136). Mill'e göre işçi ücretleri, daha önceden üretilmiş ürünlerin satışıyla halihazırda elde olan, bir önceki dönem üretiminden elde edilen sermaye ile ödenmektedir. Klasik iktisatçıların ücretler hakkındaki düşünceleri, bu iktisatçıların teorileri etrafında şekillenmiştir.

1.2.2. Marx'a Göre Ücret

Marx'a göre ücret, sermayedar tarafından belli bir iş ya da belli bir çalışma süresi için emeği karşılığında işçiye verilen para miktarıdır. Sermayedar, işçilerin emek gücünü piyasadan satın alır ve bunu üretimde kullanır. Emek gücünün piyasada alınıp satılabilmesi yönüyle, herhangi bir maldan farkı yoktur. Sermayedar, üretim sürecinde kullanmak üzere piyasadan satın aldığı emek gücü karşılığında işçiye ücret verir. İşçi kendi malını yani emek gücünü, farklı mallar karşılığında belli oranlarda değişmiştir. Verilen ücret ise, diğer mallar gibi, emek gücünün ya da emeğin fiyatıdır (Marx, 2009: 4-5). Ayrıca emeğin doğal ve piyasa olmak üzere iki çeşit fiyatı vardır. Emek değerinin para olarak karşılığı, emeğin gerekli ya da doğal fiyatını oluşturmaktadır. Emeğin piyasa fiyatı ise, doğal fiyatının altında ya da üstünde oluşan; emek piyasasında belirlenen ücrettir (Marx, 1995: 398).

İşçiye verilen ücret, üretim sonunda elde edilen malların satışıyla verilmeyecektir. Sermayedarın üretim için hammadde alması gibi emek gücü satın alması, üretim süreci sonuçlanmadan olacaktır. Bu nedenle ücretler, işçinin üretimden payına düşen kısım değil de sermayedarın üretim yapmak için satın aldığı emek gücü olarak var olan mallardan biridir ve sermayedar, diğer metalarla birlikte emeği de üretim süreci başlamadan, daha önceden yapmış olduğu sermaye birikimiyle satın alacaktır ya da işçiye ücret ödeyecektir. Emek gücü, işçinin hayatta kalabilmek için sermayeye sattığı ve işçinin sahip olduğu bir maldır (Marx, 2009: 6).

İşçi emeğini, piyasada satarak ücret elde eder. Emek, değeri oluşturan olgudur, ancak emeğin bir değeri yoktur. Talep ve arz dengedeysen oluşan ücret, emeğin doğal fiyatıdır. Bu fiyat yalnızca değerin para olarak gösterilen halidir (Marx, 1995: 399).

Marx'a göre bir malın fiyatı, o malın kendi üretim maliyetiyle belirlenir. Fiyatlar, üretim maliyetinin üzerine çıktığı dönemleri takip edecek üretim maliyetinin altında kaldığı dönemler ile ya da üretim maliyetinin altında kaldığı dönemleri takip edecek üretim maliyetinin üzerine çıktığı dönemler ile dengeye gelecektir. Bu düzen, aynı zamanda emek gücünün maliyeti ya da ücretler için de geçerlidir. Ücret; emek gücünü satın alan sermayedarlar ve emek gücünün sahibi işçiler arasındaki rekabet ile arz ve talep ilişkisine göre belirlenecektir. Ücretlerdeki oynamalar, mal fiyatlarındaki oynamalara denk düşecektir. Emeğin fiyatı yani ücret ise, üretilecek metanın üretimi için gereken emek zaman ile emek gücünün üretim maliyeti tarafından belirlenecektir.

Emek gücünün üretim maliyeti, bir işçinin işçi olarak hayatını idame ettirebilmesi ve onu işçi haline getirecek eğitim ve öğretim için gerekli olan maliyet olacaktır. İşçinin, işini yapabilmesi için gerekli eğitim süresi ne kadar kısaysa, bu emek gücünün üretim maliyeti de o denli düşük olacaktır. Bu düzeyde bir emek gücünün fiyatı, geçimlik araçların fiyatlarıyla belirlenecek ve çalışmaya devam etmesini sağlayabilecek seviyede, olabildiğince düşük olacaktır. Ancak diğer mallar gibi emek gücünün de yıpranma payı maliyet hesabına dahil edilmelidir. Böylelikle, yıpranan ya da işi yerine getiremeyecek olan işçinin yerini yeni ve güçlü bir işçi alacaktır. Bu nedenle basit emek gücünün üretim maliyeti, işçinin varlığını sürdürebileceği ve soyunu devam ettirebileceği seviyede olacaktır. Marx'a göre bu seviyedeki ücret ise asgari ücret olarak adlandırılmaktadır. Bu seviyedeki ücret, diğer malların fiyatlarının üretim maliyetlerine göre oluşması gibi, bireysel açıdan değil insanlık için geçerli olacaktır. İşçiler bireysel olarak varlıklarını sürdürüp, soylarını devam ettirebilmek için yeterli seviyede ücret alamayacaktır. Ancak tüm işçi sınıfının ücretleri, bu seviyede dengelenecektir (Marx, 2009: 14-15).

19. yüzyıl sonrası Klasik iktisadi düşünce teorileri yerini Neoklasik iktisadi düşünceye bırakmıştır ve ücretler üzerine yeni teoriler ortaya çıkmıştır. Bunların başında ise marjinal verimlilik teorisi gelmektedir.

1.2.3. Neoklasik İktisatta Ücret

Marshall ve diğer Neoklasik iktisatçılara göre gelir dağılımının analizi; üretim sürecinde kullanılan emek, sermaye ve toprak faktörlerinin fiyatlandırılmasına dayanmaktadır (Barber, 2009: 146). Bu yapıya göre ücretler; çalışmanın ödülü olarak kazanılmaktadır, emeklerinin

karşılığında ödül olmadan, çalışanlar sıkı çalışmayacaktır (Marshall, 2013: 193). Bu tanımlama, ücretlerin işçi sınıfına yapılan ödemeler olarak tanımlandığı Klasik iktisat teorilerini genişletmiştir. İşletme sahibi çalışanların ve yönetimde olanların kazancı da ücret olarak sınıflandırılmıştır. Böylelikle işçi sınıfı dışında ücretli çalışanlar da sınıflandırmaya dahil edilmiştir ve önceden işverenin karı olarak belirlenen tutarın bir kısmı ücretlere dahil edilmiştir (Barber, 2009: 147).

Neoklasik iktisatçılar tarafından geliştirilmiş olan bu teoriye göre ücretler emeğin marjinal verimliliğine göre belirlenmektedir. Emeğin marjinal verimi ya da ürünü ise, üretim sürecine katılan son birim işçinin, üretim miktarı üzerinde meydana getirdiği değişiklik olarak açıklanabilir. Marshall, Klasik iktisadi düşüncenin reel ücretlerin nüfus artışıyla birlikte azalacağı düşüncesine de karşı çıkmıştır. Marshall'a göre tüm emek sınıfının ücretleri, o sınıfa dahil olan marjinal çalışanın ek emeği sebebiyle net ürüne eşitlenme eğiliminde olacağı düşüncesi ücret teorisi değildir ancak teorinin önemli bir parçasıdır (Marshall, 2013: 429-430). Ücretler, emeğin net ürününe denk olma eğiliminde olacaktır. Ayrıca emeğin marjinal verimliliği, emeğe olan talebin fiyatını yani ücretleri belirleyecektir. Aynı zamanda ücretler; emeğin yetiştirilmesi, eğitimi ve devamlılığının maliyetiyle bir karmaşık ilişki içerisinde olacaktır (Marshall, 2013: 442). Clark'a göre de emeğin marjinal ürünü, ücret seviyesini belirlemektedir (Clark, 1907: 170).

Marshall asgari ücretin, ücretler üzerinde bir katılık oluşturacağı ve kötüye kullanılacağını düşünmüş, bu nedenle bu politikaya karşı çıkmıştır. Ancak doğru seviyede, işçi ile birlikte ailesinin ihtiyaçlarına göre belirlenecek ve bu seviyede ücret ile çalışacak olan işçi sayılarının istatistiksel tahminine dayanacak bir asgari ücret faydalı olabilecektir (Marshall, 2013: 595).

1.2.4. Keynes ve Sonrasına Göre Ücret

Keynes, 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran sonrası 1936 yılında kaleme aldığı İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi kitabıyla iktisat öğretisine yenilikler katmıştır. Keynes'e göre klasik iktisadi düşüncede ücret ile alakalı olarak iki varsayım vardır. Birincisi ücretin, istihdam edilen kişinin üretimden çekildiği takdirde üretimde azalacak değere eşit olacağıdır. Başka bir deyişle ücret emeğin marjinal verimine eşittir. İkincisi ise belirli bir istihdam düzeyinde ücretin faydası, bu düzeyden istihdam edilenlerin marjinal faydasına eşit olacaktır. Bu varsayımların geçerli olacağı durumların, “friksiyonel” ve “gönüllü” işsizlik durumları olduğunu bildirmiştir. Ancak Keynes, klasiklerin “gönülsüz” işsizliği göz ardı ettiğini düşünmektedir (Keynes, 1964: 5-6). Gönülsüz işsizlik, enflasyonun ücretlerdeki artışa göre daha yüksek olduğu dönemde, o

dönemdeki nominal ücretten çalışmak isteyen işgücü ile bu seviyede ücretten işverenlerin işçi talebinin istihdam hacminden büyük olması ile ortaya çıkmaktadır (Keynes, 1964: 15).

Keynes genelde nominal ücretler ile reel ücretlerin birbirinin tersi yönde hareket edeceğini düşünmektedir. Nominal ücretler artarken reel ücretler düşecek; reel ücretler artarken nominal ücretler düşecektir. Bunun sebebi ise kısa dönemde azalan nominal ücretler ile artan reel ücretlerin istihdamı azaltmasıdır. İşçiler istihdamda meydana gelecek azalma sebebiyle ücretlerinde azalmaya razı olacaktır (Keynes, 1964: 10). Üretim faktörleri veri iken, reel ücretler ile çıktı ve dolayısıyla istihdam birbiriyle bağlantılıdır. İstihdam, yalnızca reel ücretlerde düşüş meydana gelince artacaktır. İstihdam artınca reel ücretler düşecek ve firmaların karlılığı artacaktır (Keynes, 1964: 17).

Keynes'e göre klasik iktisatçıların fiyat artışlarının olduğu dönemde nominal ücretler değişmezken reel ücretlerin azalacak olmasının emek arzını azaltacağı varsayımı tam anlamıyla doğru değildir. Diğer karşı çıktığı düşünce ise reel ücretlerin, ücret pazarlığı ile belirlenmesi meselesidir. Genel anlamda reel ücretler ekonomideki "diğer güçler" tarafından belirlenmektedir (Keynes, 1964: 12-13). Bu diğer güçlerden kasıt ise emeğin marjinal verimliliğidir. Emek miktarı, reel ücreti emeğin marjinal verimsizliğine indirgeyecek kadar aşamaz (Keynes, 1964: 29).

Keynes'e göre istihdam hacmi, ücret ile ölçülecek efektif talep hacmi ile bağlantılıdır. Efektif talep; beklenen yatırım ve beklenen tüketimin toplamına eşittir ve sermayenin marjinal verimliliği, tüketim eğilimi ve faiz oranları aynı anda değişmezse değişmeyecektir. Bu üç faktörde değişme olmadan girişimciler istihdamı arttırmaya çalışırsa başarısız olacaklardır. Nominal ücretlerdeki azalma da toplumun tüketim eğilimini, sermayenin marjinal verimliliğini ya da faiz oranlarını etkilemezse istihdam üzerinde uzun süreli bir etkiye sahip olmayacaktır (Keynes, 1964: 260-261).

Keynes, işçilerin para yanılsamasına sahip olması nedeniyle nominal ücretlerin aşağı doğru katı olduğunu düşünmektedir. Para yanılsamasından kasıt ise işçilerin reel ücretleri yerine nominal ücretlerine önem vermeleridir. İşçiler daha düşük bir nominal ücretten çalışmak istemezken, daha önemli olan ve satın alma güçlerini belirleyen reel ücretteki düşüşü önemsememektedir (Blaug, 1985: 663). Eğer istihdam piyasasında dalgalanmalar varsa fiyatlar genel düzeyindeki dalgalanmalar buna eşlik edecektir. Bu dalgalanmalar ise esnek ücret politikalarında, katı ücret politikalarına göre daha fazla olacaktır. Katı ücret politikalarıyla, kısa dönemde, istihdam piyasasında dalgalanmalara sebep olmadan fiyatlar genel düzeyinde denge

sağlanabilecektir. Uzun dönemde ise fiyatların yavaşça düşmesine izin verilerek ücretlerde denge sağlanması ya da ücretlerin yavaşça artmasına izin verilerek fiyatlarda denge sağlanması gibi iki seçenek ortaya çıkacaktır. Keynes bu seçeneklerden ikincisini tercih ettiğini belirtmiştir. Gelecekte daha yüksek ücretlerin olacağı beklentisiyle o andaki istihdam seviyesinde kalmak, gelecekte ücretlerin azalacağı düşüncesiyle istihdamı arttırmaktan daha kolaydır. Ayrıca nominal ücretlerin artacağı beklentisi psikolojik olarak teşvik edici olacaktır (Keynes, 1964: 271).

Keynesyen politika uygulamaları sonrası, 50’li yılların başında dünya çapında enflasyon sorunu ortaya çıkmıştır. Böylelikle makro iktisatta yeni teoriler oluşmaya başlamıştır. 1958 yılında, A. W. Phillips tarafından 1861-1957 yılları arasında Birleşik Krallık’ta meydana gelen nominal ücretlerdeki artış oranları ile işsizlik oranları arasındaki ilişki incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlara göre iki değişken arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Diyagramda oluşan eğri negatif yönlü ve dışbükey bir şekle sahiptir. Phillips eğrisi işsizlik ortamında bile ücretlerde artış olabildiğini göstermiştir. Daha sonra bu teoriye Paul Samuelson ve Robert Solow gibi iktisatçılar tarafından eklemeler yapılmıştır. Teorinin ismi ise Samuelson tarafından “Phillips eğrisi” olarak verilmiştir. Yapılan eklemeler ile birlikte Phillips eğrisi enflasyon oranı ile işsizlik oranı arasındaki ters yönlü ilişkiyi gösteren bir hale getirilmiştir.

Eğri politika yapıcılar tarafından işsizlik ve enflasyon gibi kötü etkiler arasındaki değiş tokuşu görebilmek ve bu doğrultuda politikalar oluşturmakta kullanılmıştır. Böylelikle Phillips eğrisi Keynesyen iktisatçılar tarafından kullanılan bir araç olmuştur. 1960’ların sonuna doğru bu aracın geçerliliği tartışmalara konu olmuş, veri bilimindeki gelişmeler ile birlikte yapılan araştırmalar, enflasyon ve işsizlik arasındaki ilişkinin Phillips eğrisiyle açıklanan duruma göre çok daha farklı şekil ve şiddetlerde olabileceğini ortaya koymuştur. Ayrıca yine 1960’ların sonlarında birçok ülkede görülen yüksek enflasyon seviyelerinin işsizlik oranlarını azaltmadığı görülmüştür. Bu sebeple Phillips eğrisine güven azalmıştır (Blaug, 1985: 678-681).

Milton Friedman’ın öncüsü olduğu Monaterist iktisat, Keynes’in para politikasını göz ardı etmesine karşı çıkmış ve Keynesyen politikaların yetersiz kaldığını belirtmiştir. Keynesyen politikaların önem kazandığı yıllarda bile yanlış para politikalarının kullanıldığını ve 1960’lı yılların sonundan itibaren para politikalarının öneminin iyice arttığını göstermiştir (Friedman, 1968, 2-5).

Friedman, ekonomi tam istihdam düzeyindeyken, emek piyasasını temizleyen ve piyasa dengesi ile tutarlı bir reel ücret üreten gönüllü işsizlik oranını “doğal işsizlik oranı” olarak adlandırmıştır (Blaug, 1985: 681). Friedman’a göre düşük işsizlik oranı, emeğe aşırı talep olması

durumunda ortaya çıkacak ve reel ücretler üzerinde yükseltici bir etkisi olacaktır. Tersine yüksek işsizlik oranı ise aşırı emek arzı olması durumunda ortaya çıkacak ve reel ücretleri düşürücü etkide bulunacaktır. Doğal işsizlik oranı sabit ve değişmez bir oran değildir. Asgari ücret gibi politikalar ile güçlü işçi sendikaları doğal işsizlik oranının olması gerekenden daha yüksek bir seviyeye çıkmasına sebep olacaktır. Emek piyasası hakkında bilgi bulmanın kolaylaşması gibi durumlar da doğal işsizlik oranının daha düşük bir seviyede oluşmasını sağlayacaktır (Friedman, 1968, 8-9).

1.3. Asgari Ücret Tanımı

Ücret adaletsizliğini, yoksulluğu ve gelir dağılımındaki bozulmayı azaltmak için kullanılan bir sosyal politika aracı olarak asgari ücret üzerine tartışmalar uzun yıllardır süregelmiştir. Asgari ücretin birçok farklı tanımı vardır. Bu farklılıklar; ülkelerdeki farklı uygulamalar, ülkelerin ekonomik ve sosyal durumları ya da zamana göre ortaya çıkabilmektedir.

ILO'ya¹ göre asgari ücret, ücretlerin üç farklı yönünü birleştirir. Bunlardan birincisi; ücret, bir işçinin emeğinin karşılığı olarak kazancıdır. İkincisi, işçilerin temel geliri olarak ücretler, işçinin ve ailesinin temel ihtiyaçlarını sağlamaya yetecek seviyede olmalıdır. Üçüncüsü ise ücretler genel tüketim harcamalarının kaynaklarından biridir ve ayrıca bir üretim maliyetidir. Bu bilgiler ışığında asgari ücret; işçiye belirli bir zaman aralığında, yaptığı iş veya sunduğu hizmet karşılığında, zamana ve çıktıya göre hesaplanarak verilen; işçinin kendisi ve ailesinin asgari seviyede ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede olan ücret olarak tanımlanabilir. Bu ücret kanunla, ülkenin ekonomik ve sosyal durumuna göre belirlenir ve bireysel ya da toplu sözleşmeler ile azaltılamaz (ILO, 1992: 13). Bu tanım, ülkelerin çoğunun ILO yasalarına uyması sebebiyle genel olarak kabul gören tanımdır.

Türkiye'de ise asgari ücret, 25540 sayılı Asgari Ücret Yönetmeliğinin 4. maddesinde asgari ücret, "işçilere normal bir çalışma günü karşılığı ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücret" olarak tanımlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 2004). Ancak bu tanımda kullanılan ifadeye göre asgari ücret, yalnızca işçinin kendisine yetecek ücrettir ve işçinin ailesi tanımlamanın dışında bırakılmıştır.

¹ Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), ülkelerde ekonomik ve sosyal adaletin sağlanması amacıyla çalışma yasaları ve standartları oluşturan, bu standartlara dünyanın çoğu ülkesinin uyduğu ve 1919 yılında Birleşmiş Milletlere bağlı olarak İsviçre'de kurulan bir kuruluştur.

1.4. Asgari Ücretin Tarihçesi

Tarihte ücretlere bir taban belirlenmesi ya da bunun günümüzdeki karşılığı olan asgari ücrete ilk kez Babil Devleti'nde uygulanan, tarihteki ilk yazılı yasalardan olan ve yaklaşık olarak M.Ö. 1700'lü yıllarda oluşturulan Hammurabi Kanunları'nda rastlanmaktadır. Ancak modern anlamda asgari ücret düzenlemeleri ilk olarak 1894 yılında Yeni Zelanda'da, endüstriyel anlaşmazlıkların çözümü amacıyla başlamıştır. Yeni Zelanda'yı, 1896 yılında Victoria eyaletinde asgari ücretin uygulamaya girmesiyle Avustralya takip etmiştir.

Bu iki ülkeyi, 1909 yılında başlayan uygulama ile İngiltere takip etmiştir. Ülkede uygulamanın kapsamı, 1912 yılında madencilik ve 1924'te tarım sektörlerinde başlayan uygulamalar ile hızla büyümüştür. 1912 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin 9 eyaletinde asgari ücret uygulaması başlamıştır ve uygulamanın yapıldığı eyalet sayısı hızla artmıştır. ABD'deki uygulama, kadınlar ve yaşça küçük olan çalışanları kapsamıyla diğer ülkelerden ayrılmıştır. Yine Kanada'da yalnızca kadınları korumaya yönelik asgari ücret uygulamaları 1917 yılında yürürlüğe girmiştir. Avrupa kıtasında Birleşik Krallığı, 1915 yılında Fransa izlemiş ve zamanla kıtada asgari ücret uygulayan ülke sayısı artmıştır. Gelişmekte olan ülkeler açısından bakıldığında ise ilk uygulamalar; Afrika, Güney Asya ve Karayipler'deki İngiliz kolonilerinde görülmektedir (Starr, 1981: 1-2).

Başlangıçta asgari ücretin kapsamı oldukça küçüktür. Yalnızca çalışma şartlarının zorlayıcı olduğu ve ücretlerin olması gerekenin çok daha altında olduğu alanlarda çalışan işçilerin korunması için çıkarılmıştır.

Büyük Buhran ve ardından gelen İkinci Dünya Savaşı sonrasında, asgari ücret politikaları dünyanın birçok ülkesine yayılmıştır. Asgari ücretin kapsam alanı genişletilmiş ve işçiler olması gerekenden daha düşük seviyedeki ücretlere karşı korunmalarının hakları olduğunu görmüşlerdir. ABD'de, 1938 yılında "Adil Çalışma Standartları Yasası" çıkarılmıştır. Bu yasaya göre, ülke çapında federal asgari ücret belirlenecektir. Bu yasa gelen itirazlar neticesinde gecikmeli olarak 1941 yılında yürürlüğe girmiştir. ABD'de bu yasanın yürürlüğe girmesi sonrası, asgari ücret politikalarının yayılımı hızlanmıştır.

Bu dönemlerde bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerden Hindistan'da 1948 yılında, Pakistan'da ise 1961 yılında asgari ücret uygulamaları başlamıştır. Fransız sömürgesi olan ülkelerde asgari ücret tarım sektöründe uygulanmış; İngiliz sömürgeleri ise sektörel bazda asgari ücret uygulamalarını benimsemişlerdir. 1960'larda Kanada'da asgari ücret yalnızca kadınları değil, erkekleri de kapsamaya başlamıştır. 1969 yılında Hollanda'da, 1970'te Fransa'da ve

1980'de İspanya'da ulusal çapta asgari ücretler belirlenmiştir. Daha sonra, 1980'li yıllarda asgari ücret uygulamalarına rağbet azalsa da 90'lı yılların başlarında OECD ülkelerinin yasal asgari ücret uygulamasını kabul etmelerinden sonra yeniden popülerlik kazanmıştır. OECD ülkelerinden yasal asgari ücret uygulaması bulunmayan ülkelerde, toplu anlaşmalar ile belirlenen yasal ücret tabanı politikaları uygulamaktadır.

Bunların yanında birçok gelişmekte olan ülkeler de asgari ücret politikalarını uygulamaya koymuştur. Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1994'te, Güney Afrika'da 1997'de Brezilya'da 2005'te ve Rusya'da 2007 yılında asgari ücret uygulamaları başlamıştır (ILO, 2016: 7-8).

1.5. **Asgari Ücretin Önemi ve Amacı**

Çalışma koşullarında sosyal adalet kavramının gelişimiyle birlikte asgari ücretin de önemi artmıştır. Rekabet kısıtlamasının olmadığı ortamda, çalışanların emeğinin sömürülmesi gibi bir durum ortaya çıkmıştır. İş kazası ve hastalıkları, çalışanların kendilerini geçindirebileceklerinden çok daha düşük ücrete mahkum edilmesi ve aşırı uzun çalışma saatleri bu problemlerin başında gelmektedir. Bu koşullar ve serbest piyasanın bu koşulları ortaya çıkarıp, daha da derinleştirmesi kamu kesiminin müdahale etmesi için bir talep ortaya çıkarmıştır ve böylelikle asgari ücret uygulamaları hayata geçmiştir (Richardson, 1927: 1-2). Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde; işçi nüfusu fazladır, sendikalaşma oranı oldukça düşüktür ve işçi kesimi genel olarak korunmamaktadır. Bu sebeple işverenler, işçileri olabildiğince düşük ücrette çalıştırma amacıyla hareket etmekteLERdir. Asgari ücret, bir çalışana verilebilecek en düşük ücret seviyesini göstermektedir. İşçi ile ailesinin zorunlu ihtiyaçlarını fiziksel ve sosyal açıdan karşılayabilecek seviyede belirlenmesi öngörülen asgari ücretten daha düşük seviyede ücret ile işçi çalıştırılamamaktadır.

Asgari ücret seviyesinde çalışan milyonlarca işçi olması, bu işçilerin tek gelirinin asgari ücret olması ve işçilerin bu ücreti zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için harcamaları asgari ücretin etki alanını genişletmektedir. Bununla birlikte asgari ücret işverenler için bir maliyet unsuruyken, vergiye tabi olması sebebiyle kamu kesimi için de bir gelir unsurudur. Böylelikle asgari ücret; istihdam, fiyatlar genel seviyesi ve ekonomik büyüme gibi tüm ekonomiyi ilgilendiren değişkenler açısından önemli bir konuma gelmektedir (Özdemir vd., 2012: 35-36).

Bunların yanında, bir ücret tabanı olan asgari ücret ile gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk ile mücadelede tercih edilen etkili bir politikadır. Doğru ve yeterli seviyede belirlenen asgari ücret ile işçilerin verimliliği ve dolayısıyla üretim miktarı da olumlu etkilenebilecektir.

Asgari ücretin başlıca amacı, işçi ve ailesinin sosyal açıdan yeterli ve insanlığa yaraşır şekilde geçimini sağlayabilecekleri seviyede bir ücret tabanının belirlenmesi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, bu ücretten daha düşük bir ücret ödememenin yasak olmasıyla işçilere hak ettiklerinden daha düşük ücret ödenmesinin engellenmesi ve kendini koruma gücü olmayan işçilerin emeklerinin sömürülmesinden ve istismar edilmesinden korunması ise asgari ücretin önemli bir diğer amacıdır (ILO, 2016: 4).

Emek istismarı hususunda asgari ücret ile özellikle sendikalaşmanın az olduğu ülkelerde çalışan, kendilerini koruma gücünden yoksun olan düşük ücretli işçilerin korunması ve cinsiyet açısından, bölgesel veya sektörel açıdan aynı işe farklı ücretlerin ödenmesinin önüne geçilerek eşit işe eşit ücret verilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle en alt ücret seviyesinde bir eşitlik sağlanacak, benzer işlerde ücret farklılıkları azaltılacak ve ücretlerde haksız rekabet önlenecektir. Bunların yanında, özellikle ekonominin kötüye gittiği zamanlarda, belirsizlik sebebiyle işverenler ücretleri gereğince arttırmamakta ve hatta düşürmekteledir. Bu gibi durumlarda asgari ücret, işçileri gereksiz yere ücret azalmalarından korumaktadır (Korkmaz, 2001b: 37-40; ILO, 2016: 4).

Asgari ücretten daha düşük ücret verilmesinin yasak olması, yoksulluk ve gelir dağılımı ile mücadele konusunda da bu politikanın etkinliğini ve önemini arttırmaktadır. Asgari ücret ile yoksulluğun ve gelir dağılımında adaletsizliğin azaltılması başlıca amaçlanan konulardan biridir.

1.6. Asgari Ücret Belirleme Yöntemleri

Asgari ücret tespit yöntemleri ulusal anlamda ve sektörel anlamda temel olarak ikiye ayrılabilir. Ulusal anlamda asgari ücret tespiti tüm çalışanları kapsayacakken; sektörel anlamda asgari ücret tespiti, yalnızca o sektörde çalışanları kapsayacaktır. Ayrıca asgari ücret belirlemesi, yasal anlamda devlet tarafından ya da çalışan ve işveren kesimler arasındaki toplu pazarlık yöntemiyle yapılmaktadır (Schulten, 2014: 4).

1.6.1. Tüm Ülke ya da Bölge İçin Devlet Tarafından Üçlü Yapıyla Tek Bir Asgari Ücret Seviyesi Belirlenmesi

Bu yöntem dünyadaki asgari ücret politikasını kullanan ülkelerin yaklaşık 3'te 2'sinde kullanılmakta olup, en çok tercih edilen; ülkenin yapısına bağlı olarak, ülke geneli ya da bölgesel olarak da asgari ücret belirlemesinin yapıldığı yöntemdir. Bu ülkelerin çok azında kararı yalnızca kamu otoriteleri verirken; çoğunluğunda diğer sosyal tarafları da temsil edenlerin bulunduğu bir komite aracılığıyla asgari ücret belirlenmekte ve son kararı devlet vermektedir.

Bölgesel olarak asgari ücret belirlenmesi; asgari ücretin yüksek belirlendiği bölgelerde nüfusu arttırıcı, diğer bölgelerde nüfus açısından ve diğer ekonomik alanlar açısından küçülmeye yol açacak etkilerde bulunabilecektir. Bu nedenle ulusal anlamda tek bir asgari ücret belirlenmesi daha faydalı bir yöntem olarak göze çarpmaktadır.

Bu yöntemle asgari ücret tespiti yapılan ülkeler arasında; ABD, Çin Halk Cumhuriyeti, Hindistan, Almanya, Rusya, Birleşik Krallık, Avustralya ve Türkiye sayılabilir (Eyraud ve Saget, 2005: 6-9). Almanya ise daha önceleri toplu pazarlık yöntemiyle, sektörel ya da mesleki bazda tespit yaparken; 2015 yılında meydana gelen değişiklik ile bu gruba dahil olmuştur (ILO, 2016: 27).

1.6.2. Mesleklere ya da Sektörlere Göre Değişen, Devlet Tarafından Birçok Asgari Ücret Seviyesi Belirlenmesi

En çok tercih edilen ikinci yöntemdir. Asgari ücret politikası uygulayan ülkelerin yaklaşık 3'te 1'i bu yöntemi kullanmaktadır. Hindistan, Japonya ve Meksika gibi birkaç ülkede; sektörel asgari ücret belirlenmesiyle birlikte, ulusal ya da bölgesel olarak devlet tarafından belirlenmiş asgari ücret ile karma bir sistem uygulamaktadır. Fiji, Güney Afrika ve Botswana gibi ülkeler, devlet tarafından belirlenen sektörel asgari ücretler ile birlikte sendikalaşmanın kuvvetli olduğu sektörlerinde toplu pazarlık yöntemiyle de asgari ücret belirlemektedir (Eyraud ve Saget, 2005: 10-11).

Bu tarz belirleme yöntemi ile devlet politikalarına göre, sektöre ya da mesleğe olan talebin artması için daha yüksek bir asgari ücret politikası uygulanabilir. Bu teşvik politikası ile birlikte bu sektörün ya da mesleğin gelişmesi sağlanabilir.

1.6.3. Tüm Ülke ya da Bölge İçin Toplu Pazarlık Yöntemiyle Tek Bir Asgari Ücret Belirlenmesi

Merkezi olarak asgari ücret belirlenmeyen ülkelerde asgari ücret, işçi ve işverenler arasındaki anlaşmalar ile belirlenmektedir. Çok az ülkede görülen bu yöntemde ise asgari ücret, işçi ve işvereni temsil eden topluluklar arasındaki pazarlık ile yalnızca ulusal ya da bölgesel olarak belirlenmektedir. Bu yöntemi kullanan ülkeler ise; Belçika ve Yunanistan'dır (Eyraud ve Saget, 2005: 11).

1.6.4. Mesleklere ya da Sektörlere Göre Değişen, Toplu Pazarlık Yöntemiyle Birçok Asgari Ücret Seviyesi Belirlenmesi

Yine çok az ülkede görülen bu yöntemde asgari ücret, korunması gereken meslek ya da sektörler için işçi ve işveren kesimlerini temsil eden topluluklar arasındaki sektörel anlaşmalar ile belirlenmektedir. Mesleki ya da sektörel belirleme yönteminde, ücret için bir alt sınır belirlenmesi ve bu sınıra uyulmanın zorunluluğu sebebiyle bu yöntem de asgari ücret belirleme yöntemi olarak geçmektedir. Bu yöntemi kullanan ülkeler; İskandinav ülkeleri, İsviçre, Güney Afrika, Botswana ve Hindistan gibi ülkelerdir (Eyraud ve Saget, 2005: 12).

Sektörel ya da mesleki bazda asgari ücret belirlenmesi daha adil ve doğru bir yöntem olarak görülebilir. Ancak bu yönteme göre asgari ücret belirlemeleri, asgari ücret politikasının istenen etkilerini tespit etme konusunda ve gerekli düzenlemelerin zamanında yapılması konusunda daha genel bir belirleme yöntemine göre zorluklar çıkaracaktır. Ayrıca bu yöntemlerden toplu pazarlık yöntemiyle asgari ücret belirlemenin kullanılabilmesi için ülkedeki sendikalaşma oranının çok yüksek olması gerekmektedir. Bu gibi nedenlerle asgari ücret dünyadaki ülkelerin çoğunluğunda ulusal ya da bölgesel olarak belirlenmekte ve neredeyse tamamında karar verici olarak devlet yer almaktadır.

Böylelikle tespit edilen asgari ücretin ayarlamaları ise yine birçok farklı yolla yapılabilmektedir. Bunlardan ilki, asgari ücretin enflasyon ya da büyüme oranı gibi temel ekonomik göstergelere endekslenmesidir. Böylece asgari ücret düzenli aralıklarla, ekonomideki değişikliklere göre değişecektir. İkincisi ise, işçi ve işveren temsilcilerinin görüşleri ışığında devletin asgari ücret seviyesini ayarlamasıdır. Bir diğeri ise sosyal tarafların görüşü alınmaksızın direkt olarak devlet tarafından asgari ücret ayarlamalarının yapılmasıdır (Schulten, 2014: 11-12). Ülkelerin çoğunda bu ayarlamalar, her altı ayda ya da yılda bir kez olmak üzere yapılmaktayken; bazı ülkelerde karar vericilerin politikalarına göre örneğin işsizlik oranının ya da enflasyonun belli bir seviyenin üzerine çıkmasıyla ya da taraflar arasında yapılan pazarlıklara göre yapılabilmektedir (Eyraud ve Saget, 2005: 25).

Türkiye'de, diğer sosyal kesimleri temsil eden kurumlar ile birlikte oluşturulan komite tarafından ulusal asgari ücret seviyesi belirlenmekte ve nihai kararı devlet vermektedir. Bu yöntemin yanında 2014 yılında Manisa'nın Soma ilçesinde ve Karaman'ın Ermenek ilçesinde meydana gelen maden kazasının neticesinde, kazadan 3 ay sonra yer altında çalışanlar için ulusal asgari ücretin en az 2 katı olacak şekilde asgari ücret belirlenmesi (Öçal ve Korkmaz, 2019: 201)

ve diğer çalışanlara göre %20 daha az çalışması yasalaşmıştır. Böylelikle Türkiye'de hem ulusal hem de sektörel olarak asgari ücret belirlemesi yapılmıştır.

1.7. Asgari Ücretin Vergilendirilmesi

Emeğin geliri olan ücretin vergilendirilmesi ya da vergilendirilmemesi geçmişten günümüze tartışmalara konu olmaktadır. Asgari ücret uluslararası düzeyde tanımlandığı haliyle işçi ve ailesinin; gıda, sağlık, barınma, eğitim, ulaşım ve kültür gibi zorunlu harcamalarını insana yaraşır şekilde karşılayabilecek seviyede olması gereken, sosyal amaçlarla belirlenmiş olan bir ücrettir ve bir çalışana verilebilecek en düşük ücret düzeyini göstermektedir. ILO yasaları ve Avrupa Sosyal Şartı'na göre işçi ve ailesinin ihtiyaçlarına göre belirlenmesi gereken asgari ücret, Türkiye'de yalnızca işçinin ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede belirlenmekte; Türkiye ve genel olarak tüm ülkelerde vergi ve benzeri mali yükümlülükler ile de büyük bir kesintiye konu olmaktadır.

Asgari ücret üzerindeki vergi ve benzeri mali yükümlülükler genel olarak gelir vergisi ve sosyal güvenlik ile alakalı yapılan kesintilerden oluşmaktadır. Sosyal güvenlik katkı payları, çoğu ülkede asgari ücretliler üzerindeki gelir vergisinden daha büyük bir kesintiye sebep olmaktadır ve asgari ücret üzerindeki vergi yükünün ana kaynağını oluşturmaktadır (Immervoll, 2007: 16).

Yapılan kesintilerle birlikte, asgari ücretin brüt ve net hali arasındaki fark artmaktadır. Bu durum asgari ücret uygulamasının başlıca amaçları olan işçi ve ailesinin zorunlu ihtiyaçlarını asgari seviyede karşılayacak ve yoksulluk ile gelir dağılımında adaletsizlikle mücadele edecek ücret olmasına ters düşmektedir. Asgari ücretin vergilendirilmesi; net asgari ücreti azaltarak asgari ücretli işçilerin gelirini azaltmasıyla işçiler, vergi geliri sağlamasıyla kamu kesimi, bir üretim girdisi olarak emeğin maliyetini arttırması sebebiyle işverenler açısından önemlidir.

1982 Anayasası'nın 73. maddesine göre, kamu giderlerini karşılamak için herkes mali gücüne göre vergi ödemek zorundadır ve vergi yükünün adaletli ve dengeli dağıtılması maliye politikasının başlıca sosyal amacıdır (T.C. Anayasası, 1982). Zaten yalnızca zorunlu ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede ücret kazanan çalışanların, vergi ödeme güçlerinin olduğundan bahsedilmesi pek de mümkün değildir. Anayasada yer alan bu maddeye rağmen, asgari ücretin vergilendirilmesine devam edilmektedir. Asgari ücretin vergi dışı bırakılması, vergilemede ödeme gücü ilkesi ve Anayasanın 73. maddesi doğrultusunda atılmış bir adım olacaktır (Pürsünlerli, 2003: 173).

Konuya daha çok ekonomik ve mali açıdan yaklaşanlara göre asgari ücretten vergi alınmaması, vergi gelirlerini azaltacak ve böylelikle bütçe dengesi olumsuz yönde etkilenecektir. Ayrıca toplumun bir kısmının vergi ödememesi, vergi ödeyen diğer vatandaşlar açısından adaletsizlik yaratacak ve vergi ahlakı bozulacaktır. Bu yaklaşımı savunanlara göre asgari ücret, vergi dışı bırakılmamalı ancak beyana dayalı olmalıdır. Böylece ekonominin daha kayıtlı hale gelmesi de sağlanabilir. Asgari ücretten vergi alınmaması gerektiğini savunanların görüşü ise gayet basittir. Asgari ücretin; işçilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak seviyede en alt ücret düzeyi olduğu, bu seviyede ücret alanların vergi ödeme gücünden yoksun olduğu, asgari ücretin vergi dışı bırakılması gerektiği ve bunun gelir dağılımı ile vergi ödeme gücü açısından daha adaletli bir durum oluşturacağı düşünülmektedir (Yücel, 2020: 166).

Asgari ücret üzerindeki vergi yükü işçiler açısından azaltılabileceği gibi işverenler üzerinden de azaltılabilir. Net asgari ücret hesaplanırken, işveren üzerinden alınan vergilerin azaltılması durumunda net asgari ücret aynı kalacakken; brüt asgari ücrette azalma meydana gelecektir. Bu durum işverenlerin maliyetleri üzerindeki yükün azalmasında ve istihdamın artmasında yardımcı olabilecektir. İşverenden alınan verginin azalması, vergi gelirlerinde de bir azalmaya yol açacaktır. Bu azalma daha yüksek vasıflı işçilerden alınan vergilerin arttırılmasıyla karşılanması, bu politikanın etkinliğini arttıracak gibi vergi gelirlerindeki azalmanın da önüne geçebilecektir (Saez ve Lee, 2012: 747).

Asgari ücretin vergi dışı bırakılması durumunda devletin vergi geliri kaybı olacaktır. Asgari ücretin vergilendirildiği durumda vergilerin yüksekliğinden dolayı, bazı işverenler asgari ücretten daha fazla ücret alan çalışanlarını asgari ücret seviyesinde ücret alıyor gibi göstermektedir ve bu durum kamu kesimi açısından vergi geliri kaybına neden olmaktadır. Ancak kamu kesiminin vergileme işlevini gereğince yerine getirememesi, asgari ücretin vergilendirilmesini ve böylelikle asgari ücret seviyesinde ücret alan çalışanların ücretlerinin azalmasını gerektirmemektedir. Asgari ücretin vergi dışı bırakılması, çalışanların eline geçen ücreti ve dolayısıyla çalışma motivasyonunu ve eforlarını arttıracaktır. Bu durum işletmelerin üretimlerini ve gelirlerini arttıracaktır. Artan gelir ile birlikte yeni yatırımlar ve iş fırsatları ortaya çıkacaktır. Böylece hem istihdamda hem de GSYH’de artışların meydana geleceği düşünülebilir (Bosnalı, 2012: 317-318). Ayrıca asgari ücret seviyesinde çalışanların yani genel olarak yoksul hanehalkının gelirinin artmasıyla gelir dağılımında iyileşme gerçekleşecektir.

Asgari ücretli çalışanların, ücretleri üzerinden kaynakta yapılan kesintilerin yanı sıra gelirlerini tüketmeleri aşamasında büyük miktarda dolaylı vergi yükü vardır. Dolaylı vergiler,

kişilerin gelirini ve varlıklarını görmezden gelir. Ayrıca bu vergiler tüm toplum için eşittir. Dolaylı vergilerin tüm vatandaşlar için eşit olması, gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkilere sahiptir ve özellikle düşük gelirli çalışanlar genellikle kazandıkları gelirin büyük çoğunluğunu tükettikleri için, bu çalışanların vergi yükünü daha da arttırmaktadır (Gök ve Yalçın, 2015: 239).

Vergi dışı bırakılan asgari ücrette meydana gelecek artış ile marjinal tüketim eğilimi görece yüksek olan ve bu seviyede ücret elde eden çalışanların tüketimi artacaktır. Böylelikle KDV ve ÖTV gibi dolaylı vergi hasılatı artacak ve vergi gelirlerindeki azalma tersi yönde etkilenecektir. Bununla birlikte tüketimdeki artış, ekonomide talebi ve üretimi canlandıracaktır. Böylelikle firmaların gelirleri artacak ve kurumlar vergisinde de artış meydana gelecektir. Kamu kesimi açısından toplanan gelir vergisi tutarındaki azalış, kurumlar vergisi ve dolaylı vergilerdeki artış ile karşılanabilecektir. Belki de önceki duruma göre vergi gelirlerinde bir artış oluşabilecektir (Korkmaz, 2001a: 283). Ayrıca düşük gelirli çalışanlar, gelirlerinin artmasıyla daha sağlıklı bir yaşam sürebileceklerdir. Bu durum, sağlık harcamalarının azalması yoluyla kamu kesiminin giderlerini azaltıcı bir etki meydana getirebilecektir (Bosnalı, 2012: 318).

1.8. Asgari Geçim İndirimi

Asgari ücret üzerindeki vergi yükünün azaltılması konusunda günümüzde birçok ülkede asgari geçim indirimi uygulaması yapılmaktadır. Anayasa'nın 73. Maddesinde de geçtiği üzere, herkes mali gücü kadar vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi ödeme gücü, çalışanın zorunlu ihtiyaçlarını asgari seviyede karşılayabilmesiyle başlayacaktır. Ancak, geliri zorunlu ihtiyaçlarına yetecek seviyede olan asgari ücret kazanan çalışanların vergi ödeme gücü olduğundan bahsedilemez. Bu seviyede geliri olan kişilerin, vergi ödeme yükümlülüğü olmamalıdır. Bu düşünce asgari geçim indiriminin temelini oluşturmaktadır.

Asgari geçim indirimine konu olacak miktarın, fiziksel zorunlu ihtiyaçlara göre mi yoksa kültürel ya da sosyal zorunlu ihtiyaçlara göre mi belirleneceği üzerine bir fikir birliği bulunmamaktadır. Dikmen'e göre hem asgari ücret düzeyinin hem de asgari geçim indirimi tutarının kültürel zorunlu ihtiyaçlara göre belirlenmesi daha doğru olacaktır. Ayrıca asgari geçim indirimi uygulaması, kaynakta yapılan gelir vergisi kesintisi üzerinde yapılmaktadır (Dikmen, 1956: 41-46).

Asgari geçim indirimi birçok farklı yöntemle yapılabilmektedir. Bu yöntemlerden bazıları; günümüzde sıklıkla kullanılan, vergiyi ödeyecek kişinin gelirinden yapılan ve matrahtan indirim olarak adlandırılan yöntemdir. Bir diğeri ise gelir vergisi miktarının hesaplanmasından

sonra yapılan vergiden indirim yöntemidir. Üçüncüsü ise aile gelirin birey sayısına bölünmesiyle ulaşılan miktara göre ailenin adil olmayacak şekilde daha yüksek vergi dilimlerinin girmesinin engellenmesinin amaçlandığı katsayı yöntemidir (Kaplan, 2012: 369).

Asgari geçim indirimi, yalnızca belli bir seviyenin altında gelir elde edenlere değil, tüm insanların gelirlerinin bir kısmını zorunlu ihtiyaçlarına harcamalarından ötürü toplum genelinde uygulanması daha uygun bir seçim olacaktır. Ayrıca indirim miktarı belirlenirken; vergi yükümlüsünün yaşı, engellilik durumu, medeni durumu, çocuğu ya da bakmakla yükümlü olduğu kişilerin olup olmaması, bu kişilerin sayısı gibi birçok etken göz önünde tutulmalıdır (Dikmen, 1956: 53-54). Ülkemizde asgari geçim indirimi uygulanırken vergi mükellefinin; medeni durumu, eşinin gelirin olup olmaması ve çocuk sayısı göz önünde tutulmuştur.

1.9. Türkiye'de Asgari Ücret

1.9.1. Türkiye'de Asgari Ücret Tarihçesi

Türkiye'de asgari ücret uygulaması için bir düzenleme 1936 yılına kadar yapılmamıştır. 1936 yılında yürürlüğe giren 3008 sayılı İş Kanunu neticesinde asgari ücret uygulaması Türkiye'de bir yasal dayanak edinmiştir. Bu kanunun 32. maddesinde² zamana göre ya da parça başı yapılan işlerde, yapılan iş miktarına göre işçilere ödenecek ücretlere asgari düzey belirlenmesi gerekliliğinden söz edilmiştir. Ancak bu madde, dünyadaki asgari ücret uygulamalarının başlangıcına göre yaklaşık 40 yıl gecikmeli olarak ortaya çıkmış ve dönemin ekonomik koşullarıyla birlikte 2. Dünya Savaşı'nın da meydana gelmesiyle birlikte uygulamaya geçememiştir. Asgari ücret uygulamasının başlaması ise 15 yıl sonra, 1951 yılına kadar beklemiştir (Korkmaz ve Avsallı, 2012: 153).

Daha sonra 1936 yılında çıkarılan kanun, 1950 yılında 5519 sayılı kanun ile dönem koşullarına göre yenilenmiştir. Bu yenilenmeyle birlikte 32. madde güncellenmiş³ ve asgari ücretin belirlenmesi, Çalışma Bakanlığı'nın gerek gördüğü durumlarda oluşturulacak mahalli komisyonlara bırakılmıştır. 13 Ocak 1951 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan, asgari ücretin

² Kanunun 32. maddesi "iktisadi ve içtimai zaruretler dolayısıyla İktisad Vekâletince teklif edilecek işlerde gerek saat başına veya gündelik yahut haftalık veya aylık hesabıyla ve gerek parça başına yahut yapılan iş miktarına göre ödenecek işçi ücretlerinin en aşağı hadleri bir nizamname ile tespit edileceği" şeklindedir.

³ Asgari Ücret Yönetmeliği'nde bu maddeye karşılık olarak 5. maddede, "Asgari ücretin tesbit edileceği yerlerde Çalışma Bakanlığının kararıyla bir asgari ücret tesbit komisyonu kurulur. Bu komisyon bölge çalışma müdürünün veya çalışma teşkilâtına mensup yetki vereceği bir memurun başkanlığında bir işçi ve işveren temsilcisi ile mahallî ticaret ve sanayi varsa ziraat odalarının kendi aralarından seçecekleri bu konuda yetkili bir temsilcisi ve belediye encümeninden gönderilecek bu konuda yetkili bir üye ve mahallî Hükümet doktoru ile sendikadan gönderilecek bir üyeden teşekkül eder." ifadesi geçmektedir (T.C. Resmi Gazete, 1951).

uygulama esaslarını içeren “Asgari Ücretlerin Tesbitine Mûteallik Yönetmelik” ile asgari ücretin yasal altyapısı hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğin 1. maddesinde asgari ücret, “aynı mahiyetteki işlerde, işçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin normal gıda, mesken, giyim, yakacak ve aydınlatma gibi zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilecek kifayette olan bir ücret” olarak tanımlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 1951). Yönetmeliğin 2. maddesinde kadın ve erkekler arasında ücret farklılığının olmayacağından ve 3. maddesinde asgari ücrette daha düşük ücret verilemeyeceğinden bahsedilmesi, uluslararası standartlara uygunluğu göstermektedir (Kutal, 1964: 61). Asgari ücretin mahalli komisyonlarca belirlendiği bu uygulama, komisyonlar arasındaki uyumsuzluğa rağmen devam etmiştir. Ancak beklenen etkiler gözlemlenemediği için mahalli komisyonlarla asgari ücret belirlenme yöntemi 1967 yılındaki düzenleme ile bırakılmıştır.

1967 yılında çıkarılan 931 sayılı İş Kanunu ve 1968 yılında düzenlenen Asgari Ücret Yönetmeliği⁴ ile birlikte asgari ücret belirlenmesinde yeni bir yönteme geçilmiştir. Bu yönteme göre, belirlenen asgari ücret; tüm işçileri kapsayacak, iki yıldan daha geç olmayacak bir sürede güncellenecek ve işçi, işveren ve devlet taraflarının temsilcilerinden oluşan üçlü yapıdaki bir merkezi komisyon tarafından belirlenecektir. Ayrıca yönetmeliğe göre asgari ücret, işçinin normal bir çalışma günü karşılığı olarak; gıda, barınma, giyim, sağlık gibi zorunlu ihtiyaçlarını asgari seviyede karşılayacak seviyede olacak ve tüm ülkeyi kapsayacak şekilde belirlenecektir (T.C. Resmi Gazete, 1968). Yeni yönetmelikle birlikte asgari ücret tespiti, mahalli komisyonlar yerine merkezi komisyon tarafından yapılmaya başlanmıştır.

1971 yılında, 1967 yılında çıkarılmış olan 931 sayılı İş Kanunu Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve yine 1971 yılında 1475 sayılı İş Kanunu oluşturulmuştur. Bu kanunu takiben 1972 yılında yeni bir Asgari Ücret Yönetmeliği⁵ yayımlanmıştır. Bu iki kanun ve yönetmelik genel olarak birbiriyle aynıdır (Korkmaz ve Avsallı, 2012: 154).

⁴ 5 Nisan 1968 tarihli ve 12867 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Asgari Ücret Yönetmeliği’nin 1. maddesinde asgari ücret tanımı “931 sayılı İş Kanunu’nun 33 üncü maddesinde öngörülen asgarî ücret, işçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin asgarî gıda, mesken, giyim, sağlık, aydınlatma, taşıt, kültürel ve eğlenme gibi zaruri ihtiyaçlarını carî fiyatlar üzerinden karşılamaya yetecek miktarda olan bir ücrettir.” şeklindedir (T.C. Resmi Gazete, 1968).

⁵ 12 Şubat 1972 tarihli ve 14097 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Asgari Ücret Yönetmeliği’nin 1. maddesi “1475 sayılı İş Kanununun 33 üncü maddesinde öngörülen asgarî ücret; işçilere normal bir çalışma günü karşılığı olarak ödenen ve işçinin gıda, konut, giyim, sağlık, ulaşım ve kültür gibi zorunlu ihtiyaçlarını günün fiyatları üzerinden asgari düzeyde karşılamaya yetecek ücrettir.” şeklindedir (T.C. Resmi Gazete, 1972).

1974 yılından itibaren asgari ücret, ulusal düzeyde ancak sanayi ve hizmetler sektörleri ile tarım ve ormancılık sektörlerinde farklı olacak şekilde belirlenmeye başlanmıştır. Sektörlere göre farklı asgari ücret belirleme politikası ise 1989 yılında son bulmuş; ulusal düzeyde, tek asgari ücret belirlenmeye başlanmıştır (Yılmaz Eser ve Terzi, 2008: 131).

Daha sonra, 2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu ve kanunu takiben 2004 yılında Asgari Ücret Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Bu tarihten itibaren yeni bir İş Kanunu veya Asgari Ücret Yönetmeliği yayımlanmamış, içerisinde bulunulan duruma göre yapılan değişiklikler ile bazı güncellemeler yapılmıştır.

Türkiye’de asgari ücret, ILO’nun 26 numaralı sözleşmesinin 1973 yılında, 99 numaralı sözleşmesinin de 1969 yılında kabul edilmesiyle birlikte; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 1948 yılında ve Avrupa Sosyal Şartı’nın 1989 yılında kabul edilmesiyle uluslararası düzeyde tanınırlık kazanmıştır. ILO’nun 1970 yılında oluşturulan 131 numaralı sözleşmesi ise hala kabul edilmemiştir. Bunların yanında, Türkiye’de asgari ücret düzeyi, yönetmeliklerde de yer aldığı şekilde, yalnızca çalışan işçinin ihtiyaçlarını asgari seviyede karşılayabilecek şekilde belirlenmektedir. Bu durum Avrupa Sosyal Şartı’nın 4. maddesine ters düşmektedir. Bu maddede ücret belirlemelerinin, çalışan işçi ile birlikte ailesinin de ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde belirlenmesi gerektiği bildirilmiştir (Korkmaz ve Avsallı, 2012: 152).

Ülkemizde 2022 yılı itibariyle asgari ücretten gelir ve damga vergisi alınmamaya başlanmıştır. Asgari ücrete vergi istisnası 27 Ocak 2022 tarihli ve 31732 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 2022).

1.9.2. Türkiye’de Asgari Ücretin Tespiti

Asgari ücretin tespiti ile alakalı konular 1 Ağustos 2004 tarihinde yayımlanan, 25540 sayılı Resmi Gazete’deki Asgari Ücret Yönetmeliği’nde aktarılmıştır. Asgari ücret tespiti; kamu kesimini temsil eden beş üye, işçi kesimini temsil eden birlikten beş üye ve işveren tarafını temsil eden beş üyeden oluşan asgari ücret tespit komisyonu tarafından yapılmaktadır. İşçi ve işverenleri temsil edecek kuruluşlar ise, bu kuruluşların arasında en çok üyeye sahip olan kuruluşlar olacaktır. İşverenleri temsil eden kuruluş TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Komisyonu) iken, işçileri temsilen Türk-İş (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu) seçilmiştir.

Yönetmeliğin 6. maddesine göre tespit komisyonu asgari ücreti, tüm işkollarını kapsayacak şekilde belirleyecektir. Ayrıca belirlenen asgari ücret ülkenin tamamında geçerli olacaktır. 7. maddesine göre ise komisyon asgari ücreti belirlerken; ülkenin ekonomik ve sosyal

durumunu, işçilerin geçim şartlarını, ödenmekte olan ücretlerin genel durumunu göz önünde bulunduracak ve en geç 2 yılda bir yeni bir asgari ücret tespiti yapılacaktır. Komisyonun Kuruluşu ve Toplantı Esaslarını içeren madde 8'e göre; seçilen komisyon Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın çağrısı üzerine toplanır ve Bakanlığın hazırladığı gündeme göre çalışır. Komisyon, en az 10 üye ile toplanır ve karar oy çoğunluğu esasına göre verilir. Eşitlik olması durumunda, Bakanlığın belirlediği komisyon başkanının verdiği karar geçerli sayılacaktır. Daha sonra belirlenen asgari ücret Resmi Gazete'de yayımlanacak ve yayımlandığı tarihten bir sonraki ayın başından itibaren yürürlüğe girecektir (T.C. Resmi Gazete, 2004).

Tespit komisyonunun temsilcileri bazı açılardan eleştirilmektedir. Öncelikle Türk-İş, her ne kadar en çok üyeye sahip olan birlik olsa da asgari ücret ile çalışan işçileri tam anlamıyla temsil edemediği hususunda eleştirilmiştir (Aslan, 2019: 144).

Devleti temsilen, diğer tarafların temsilcileriyle eşit sayıda üyenin bulunması komisyonla alakalı eleştirilen diğer noktalarından biridir. Eleştirinin nedeni ise devletin de bir işveren konumunda olması ve genel olarak birbiriyle çatışacak şekilde asgari ücret düzeyi isteyen işveren ve işçi kesimleri arasında eşitliği bozacak tarafın devlet olmasıdır (Korkmaz ve Avsallı, 2012: 157).

Komisyonlarda işveren kesiminin temsilcileri asgari ücretin olabildiğince düşük belirlenmesini isterken; işçi kesimin temsilcileri olabildiğince yüksek asgari ücret istemektedir. Komisyon kararlarında devlet genel olarak işveren kesim temsilcileriyle anlaşmaya varmakta ve bu yönde bir karar çıkmaktadır. İşçi kesim temsilcileri ise bu kararların çoğuna itiraz etmiş ancak bir sonuca ulaşamamıştır. Genel olarak tespit komisyonunun ücret seviyesini bildiren kararı oyçokluğu ile belirlenmektedir. Bunun nedeninin ise işçi kesim temsilcilerinin bu kararda diğer kesimlerin temsilcileri ile aynı düşünce içerisinde olmadıkları söylenebilir.

1.9.3. Türkiye'de Asgari Ücretten Kaynakta Yapılan Kesintiler

Ülkemizde asgari ücret, brüt olarak belirlenmekte ve çeşitli kesintilere konu olmaktadır. Bu kesintiler ise işçi açısından; SGK primi işçi payı, işsizlik sigortası primi, gelir vergisi ve damga vergisidir. İşveren açısından ise; SGK primi işveren payı ve işveren işsizlik sigorta primidir. Yapılan kesintiler, işçinin eline geçen net asgari ücret miktarını azaltırken; işverenin maliyetini arttırmaktadır. Bu sebeplerle, asgari ücretten yapılan kesintiler tarafları kayıt dışılığa itmektedir.

1.9.3.1. SGK Primi İşçi ve İşveren Payı

Sosyal güvenlik ILO tarafından; işsizlik, meslek kazası, sakatlık, hastalık, annelik, hanehalkının geçimini sağlayan kişinin kaybı ve yaşlılık gibi durumlar nedeniyle ortaya çıkabilecek kazanç kaybı sebebiyle ekonomik ve sosyal zorluklara karşı bir koruma ve destek olarak tanımlanmıştır. Sosyal güvenlik uygulamaları, gelir ve sağlık güvencesi sağlayacaktır. Böylelikle yoksulluğun azaltılıp, önlenmesi konusunda da faydalı olacaktır. (ILO, 1952).

Tüm dünya genelinde sosyal güvenlik sisteminin gelişmesi ile sistemin finansmanı için ücretler üzerinden kaynakta kesinti yapılmaya başlanmıştır. İşçi ve işveren kesimi, sosyal güvenlik finansmanı için ödeme yapmakta ve yaptıkları ödemeler ile bazı sosyal güvenlik uygulamalarından faydalanmaya hak kazanmaktadırlar. Sosyal güvenlik prim ödemeleri, ücretler üzerinde gelir vergisi ile birlikte en büyük yükü oluşturmaktadır. Bu ödemeler her ne kadar vergiye benzese de vergilerden ayrıdır ve kamu gelirleri içerisinde parafiskal gelir olarak adlandırılmaktadır (Giray, 2018: 73).

Sosyal sigortalar ile alakalı uygulamalar ülkemizde 1964 yılına kadar geri gitmektedir. 2006 yılına kadar Sosyal Sigortalar Kurumu (işçi ve özel sektörde çalışanlar), Emekli Sandığı (memurlar) ve Bağ-Kur (kendi adına çalışanlar ve çiftçiler) birbirinden ayrı uygulamalarını sürdürmüştür. 2006 yılında kabul edilen 5502 sayılı kanuna istinaden, bu kurumlar SGK çatısı altında toplanmıştır ve SGK çatısı altında uygulamalarına birbirinden ayrı şekilde devam etmektedirler.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (SSGSGK), 31 Mayıs 2006 kabul edilmiş ve 16 Haziran 2006 tarihinde, 26200 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunda, sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası açısından çalışanların korunmaya alınması, bu sigortalardan yararlanacak kişiler, bu sigortalarla sağlanacak haklar ile bu sigortalardan yararlanma koşulları ve nasıl finanse edileceği açıklanmıştır (SSGSGK, md. 1). Prim oranları Kanunun 81. maddesinde açıklanmıştır. Ülkemizde kesinti oranları yıllar içinde değişiklik göstermiştir. İşçiler üzerindeki prim oranı 1981'den beri %14'tür. 2014'ten beri işveren prim oranı %20,5 iken, Kanunun 81. maddesinin 1 bendindeki koşulların karşılanmasıyla işveren prim oranının %5'lik kısmı Hazine tarafından karşılanmaktadır. Böylelikle işveren prim oranı %15,5'e düşmektedir (SSGSSK, md. 81). SGK primi, brüt asgari ücret üzerinden hesaplanmaktadır.

1.9.3.2. Gelir Vergisi

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu (GVK), 31 Aralık 1960 yılında kabul edilmiş ve 6 Ocak 1961 yılında 10700 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanuna göre, gerçek kişilerin bir yılda elde ettiği kazanç ve iratlardan oluşan gelirleri bu vergiye konu olmaktadır (GVK, md. 1). Gelir vergisi, kaynakta yani gelir elde edilince uygulanmaktadır ve beyana dayalıdır.

Uygulama başlangıcından beri gelir vergisi oranları değişse de yürürlüğe girmesinden beri artan oranlarda uygulanmaktadır. Kişilerin geliri arttıkça uygulanan verginin oranı da artmaktadır. Gelir vergisi; %15, %20, %27 ve %35’lik dilimler halinde uygulanmaktadır. Bu oranlara ek olarak 2019 yılından itibaren %40 oranında yeni bir dilim eklenmiştir.

GVK’de ücret, belirli bir işyerinde çalışan kişilerin hizmetleri karşılığı kazandığı para miktarı olarak açıklanmıştır (GVK, md. 61). Asgari ücret de çalışana verilen ücret ve çalışanın gelirini oluşturması sebebiyle gelir vergisine konu olmaktadır.

Ücretlerin vergilendirilmesinde öncelikli olarak Asgari Geçim İndirimi (AGİ) dikkate alınmaktadır. Ülkemizde asgari ücretliler ve bu işçileri çalıştıran işverenlerin üzerindeki mali yüklerin azaltılmasına adına devlet katkıda bulunmaktadır. İşçilerin medeni durumları dikkate alınarak asgari geçim indirimi uygulaması yapılmaktadır. Bu uygulama, Aralık 2007 yılında 26720 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve 2008 yılının başından itibaren yürürlüğe girmiştir.

GVK’nın 32. maddesine göre AGİ, ücretin elde edildiği yılın başında geçerli olan ve sanayi kesiminde çalışanlar için belirlenen yıllık brüt asgari ücret tutarında ücreti kazanan için %50 oranında uygulanmaktadır. Bununla birlikte evli ise çalışmayan ve geliri olmayan eşi için %10, çocukları varsa çocuklarının her biri için ayrı ayrı olacak şekilde; ilk iki çocuk için %7,5, diğer çocuklar için %5 oranında uygulanmaktadır (GVK, md. 32).

Brüt asgari ücretin %15’i ile hesaplanan gelir vergisinin %50’sinin alınmasıyla AGİ tutarı hesaplanmaktadır. Hesaplanan bu tutar, bekar bir asgari ücretli çalışan içindir. Asgari ücretten alınan gelir vergisinin hesaplanması ise, brüt asgari ücret tutarından yapılan SGK Primi İşçi Payı kesintisi ve İşsizlik sigortası primi işçi payının çıkarılmasıyla elde edilen gelir vergisi matrahına göre yapılmaktadır. Böylelikle bekar çalışan için asgari ücret üzerindeki gelir vergisinin yaklaşık %58,9 kadarlık kısmı AGİ olarak kesintilerden düşürülmektedir.

Ayrıca asgari ücretli çalışanlar, yılın 9. ayından itibaren gelir vergisi dilimlerinde ikinci dilime geçmektedir. Böylelikle asgari ücret üzerinden alınan gelir vergisi tutarı artmakta, yılın son aylarında net asgari ücret biraz daha düşmektedir. 2016 yılında, Eylül ayı itibarıyla asgari

ücretliler %20'lik ikinci vergi dilimine girmişlerdir. Bu nedenle GVK'ye eklenen geçici 86. madde ile yılbaşında belirlenen net asgari ücret tutarının altına düşen asgari ücrete, yılbaşındaki tutara ulaşacağı kadar ilave AGİ eklenmektedir (Türkay, 2017: 170).

1.9.3.3. Damga Vergisi

488 sayılı Damga Vergisi Kanunu (DVK); 1 Temmuz 1964 tarihinde kabul edilmiş ve 11 Temmuz 1964 tarihinde yayımlanan 11751 sayılı Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiştir. Bu vergi; “yazılıp imzalamak veya imza yerine geçen bir işaret konmak suretiyle düzenlenen ve herhangi bir hususu ispat veya belli etmek için ibraz edilebilecek olan belgeler ile elektronik imza kullanılmak suretiyle manyetik ortamda ve elektronik veri şeklinde oluşturulan belgeler” üzerinden alınmaktadır (DVK, md. 1). Damga vergisinin mükellefi kağıtları imzalayanlardır.

Bu vergi farklı işlemlere, farklı oranlarda uygulanmaktadır. Maaş ve ücret ile alakalı işlemlerde %7,59 oranında uygulanmaktadır. Maaş, ücret vb. ödemeler ile alakalı vergi alınmasının sebebi ise bu işlemlerde yapılan ödemelerde verilen makbuzlar, bu ödemeleri alacak olan kişiler nakit olarak almayıp, banka üzerinden hesap ile ya da havale yoluyla alacak ise orada kullanılacak belgelerin maliyetini karşılamaktır. Asgari ücret üzerinde de bu oran geçerlidir.

1.9.3.4. İşsizlik Sigortası Primi İşçi ve İşveren Payı

İşsizlik sigortası, çalışma istek ve yeteneğinde olup, bir kusur ya da kasıt olmadan işini kaybetmiş çalışanların gelir kayıplarını belli bir süre ve miktarda karşılamak amacıyla devlet tarafından oluşturulmuş bir zorunlu sigortadır. İşsizlik sigortası ödemelerinde kullanılacak bir fon oluşturulması için; işçi, işveren ve devlet bu fona prim ödeyerek katkıda bulunmaktadır (İşsizlik Sigortası Kanunu, md. 47).

4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu; 25 Ağustos 1999 tarihinde kabul edilmiş, 8 Eylül 1999 tarihinde 23810 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış ve 1 Haziran 2000 tarihinde prim ödemeleri alınarak uygulanmaya başlamıştır. 1 Mart 2002 tarihinde ise ilk kez işsizlik sigortasından ödeme yapılmıştır. Uygulama başladığında işsizlik sigortası prim ödemeleri için; işçi payı %2, işveren payı %3 ve devlet payı %2 olarak belirlemiştir. Ancak zaten dünya ortalamasına göre daha yüksek olan sosyal sigortalar prim yüküne, bir de işsizlik sigortasının eklenmesi sebebiyle işverenler bu oranların düşürülmesi talebinde bulunmuşlardır. Böylelikle oranlar her kesim için %1 oranında azaltılmış ve sırasıyla işçi kesimi için %1, işveren kesimi için %2 ve devlet için %1 oranında uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra 4447 sayılı kanunda yapılan güncelleme ile bu oranlar kalıcı olmuştur (Uğur, 2011: 101-103).

2022 yılının başından itibaren asgari ücret üzerinden gelir ve damga vergisi alınmamaya başlanmıştır. Böylelikle asgari ücretten yapılan kesintiler SGK primi ve işsizlik sigortası işçi payları olarak kalmıştır. Ayrıca gelir vergisinin alınmaması ile birlikte AGİ uygulaması da bırakılmıştır.

1.10. Dünyada ve Türkiye’de Asgari Ücret

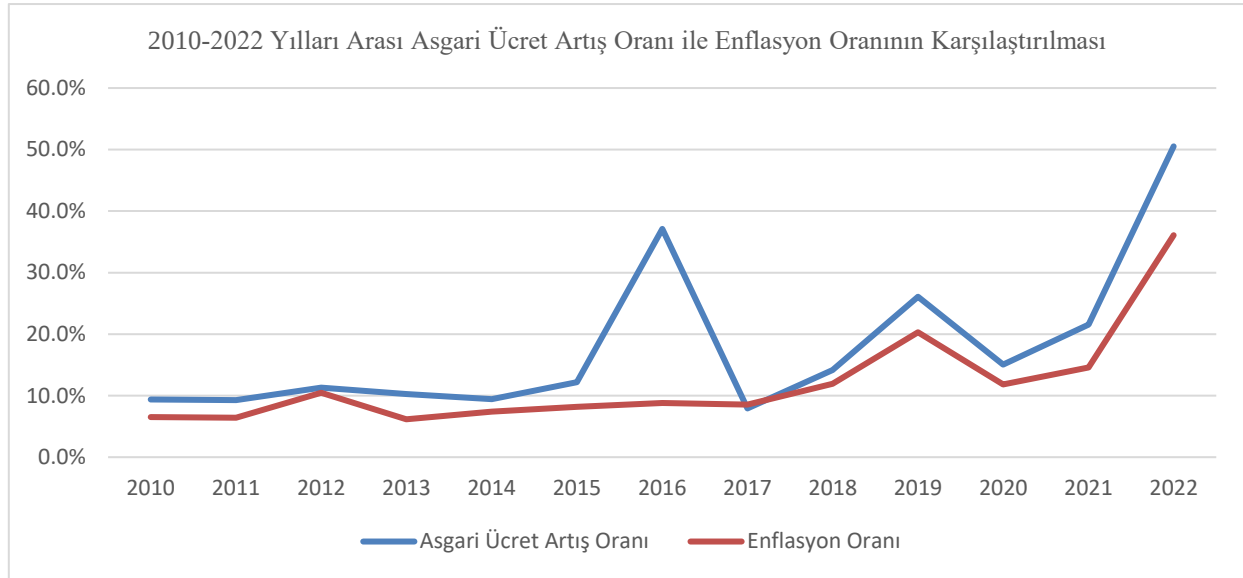
Tablo 1.1 Türkiye’de Yıllara Göre Net Asgari Ücret (2010-2022)

Yıl	Brüt Asgari Ücret	SSK Primi (%14)	İşsizlik Sigortası Primi (%1)	Gelir Vergisi	AGİ	Damga Vergisi (%0,759)	Kesintiler Toplamı	Net Asgari Ücret
2010 1.*	729,0	102,06	7,29	38,27	54,68	4,81	152,43	576,57
2010 2.*	760,5	106,47	7,61	42,28	54,68	5,02	161,38	599,12
2011 1.*	796,5	111,51	7,96	41,81	59,74	5,26	166,54	629,96
2011 2.*	837,0	117,18	8,37	46,98	59,74	5,52	178,05	658,95
2012 1.*	886,5	124,11	8,87	46,54	66,49	5,85	185,37	701,13
2012 2.*	940,5	131,67	9,41	53,42	66,49	6,21	200,71	739,79
2013 1.*	978,6	137,00	9,79	51,37	73,40	7,43	205,59	773,01
2013 2.*	1021,5	143,01	10,22	56,84	73,40	7,75	217,82	803,68
2014 1.*	1071	149,94	10,71	56,22	80,33	8,13	225,00	846,00
2014 2.*	1134	158,76	11,34	64,26	80,33	8,61	242,97	891,03
2015 1.*	1201,5	168,21	12,02	63,08	90,11	9,12	252,43	949,07
2015 2.*	1273,5	178,29	12,74	72,26	90,11	9,67	272,96	1000,54
2016	1647	230,58	16,47	86,46	123,53	12,50	346,01	1300,99
2017	1777,5	248,85	17,78	93,32	133,31	13,49	373,44	1404,06
2018	2029,5	284,13	20,30	106,55	152,21	15,40	426,38	1603,12
2019	2558,4	358,18	25,58	134,32	191,88	19,42	537,49	2020,91
2020	2943	412,02	29,43	154,50	220,73	22,34	618,29	2324,71
2021	3577,5	500,85	35,78	187,82	268,31	27,15	751,60	2825,90
2022	5004	700,56	50,04	-	-	-	750,60	4253,40

*2010-2015 yılları arası her altı ayda bir olmak üzere yılda iki kez asgari ücret belirlenmiştir.

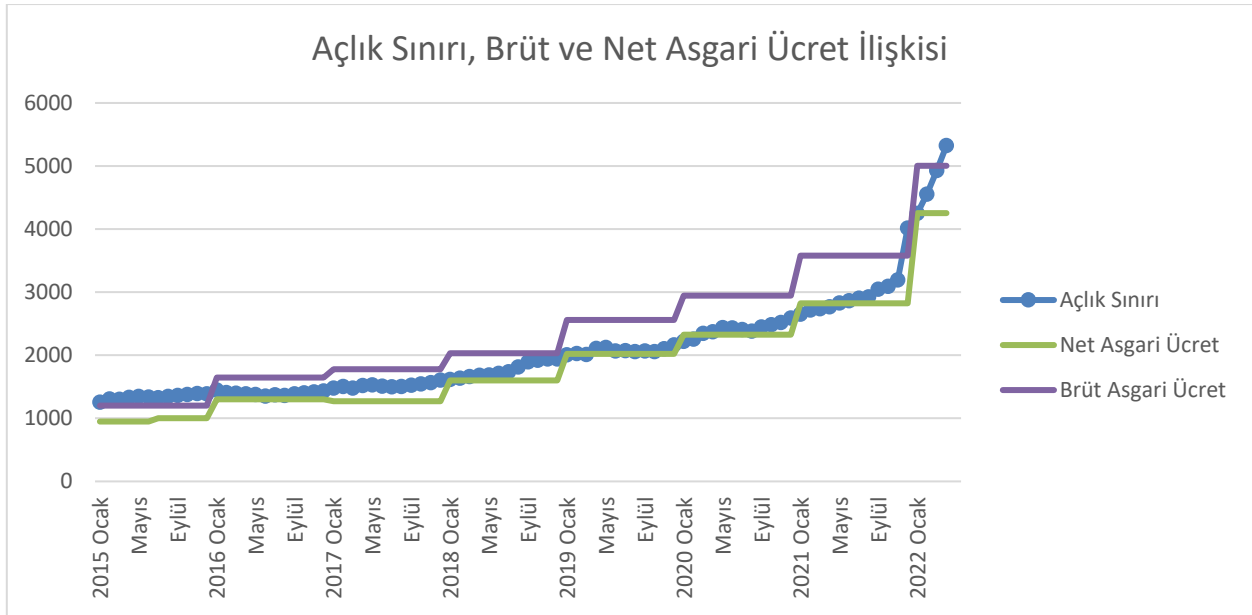
Kaynak: ÇSGB verileri ile yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 1.1’de 2010 ile 2022 yılları arasında net asgari ücret hesaplaması görülmektedir. Yıllardır asgari ücret üzerinden yapılan kesintilerin brüt asgari ücrete oranı yaklaşık %21 düzeylerindeyken; 2022 yılında yapılan gelir ve damga vergisinin alınmaması değişikliği sonrası bu oran %15 seviyelerine düşmüştür.

Grafik 1.1 2010-2022 Yılları Arası, Yıllara Göre Asgari Ücret Artış Oranları ile Enflasyon Oranları
Kaynak: ÇSGB ve TCMB verileri ile yazar tarafından oluşturulmuştur.

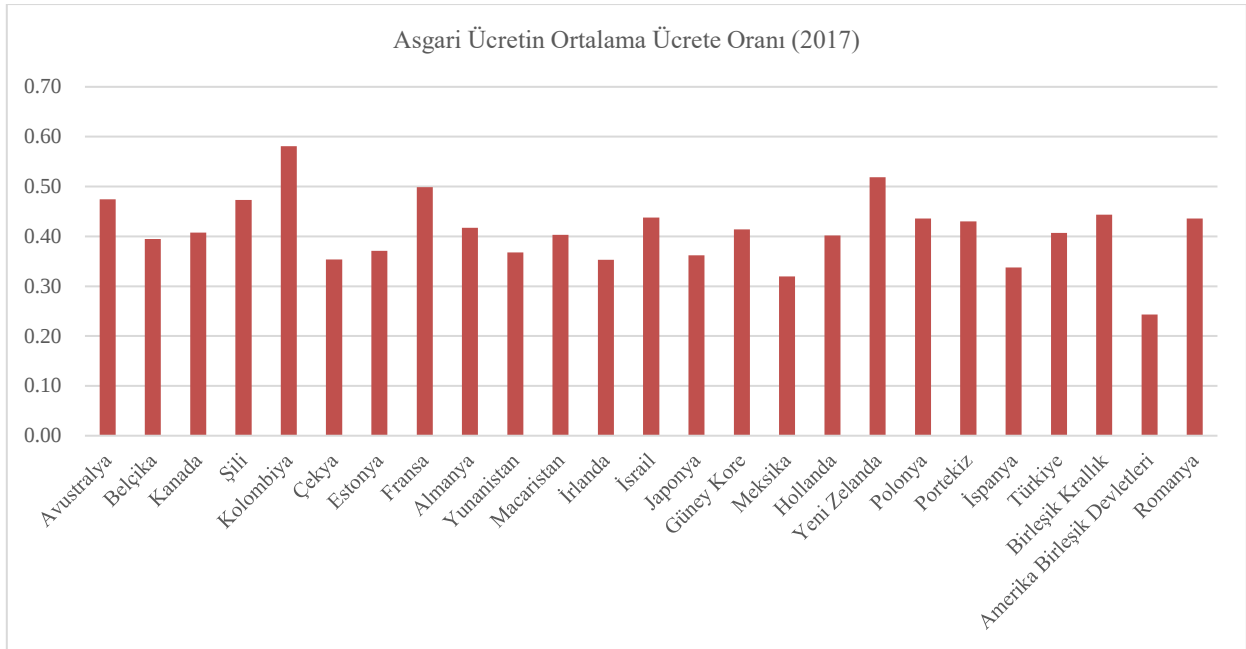
Ülkemizde asgari ücret artış oranı ile enflasyon arasındaki ilişki yukarıdaki grafikte görülebilmektedir. Enflasyon oranları asgari ücret belirlenmelerinde önemli göstergedir. Grafiğe göre asgari ücret artış oranları ile gerçekleşen enflasyon oranları arasında bir korelasyon vardır. 2010-2022 yılları arasında yalnızca 2017 yılında enflasyon oranından daha düşük bir asgari ücret artışı olmuştur. 2016 yılında 2015 yılı başında belirlenen asgari ücrete göre artış enflasyon oranından yaklaşık %28,3 kadar yüksekken; 2022 yılında bu fark %14,4 oranında gerçekleşmiştir.

Grafik 1.2 2015-2022 Yılları Arası Brüt ve Net Asgari Ücret ile Açlık Sınırı Değişimi

Kaynak: ÇSGB asgari ücret verileri ve Türk-İş açlık sınırı verileri ile yazar tarafından oluşturulmuştur.

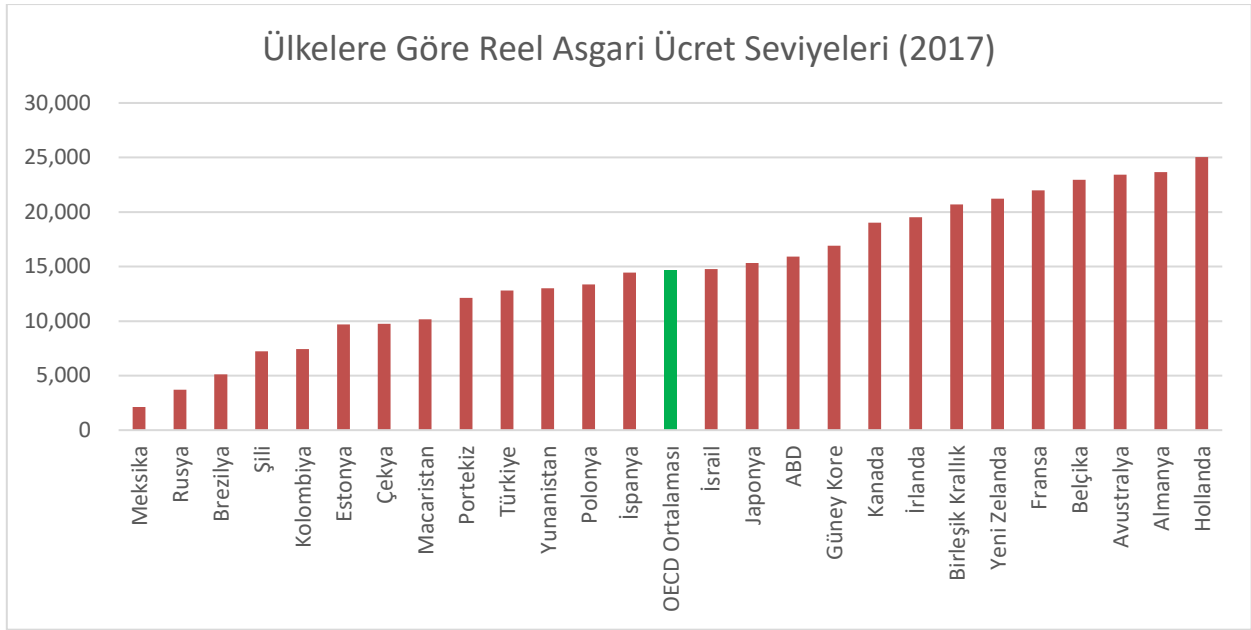
Türkiye için hesaplanan 2015 ve 2022 yılları arasında asgari ücret ile açlık sınırı arasındaki ilişki yukarıdaki grafikte görülebilmektedir. Grafiğe göre asgari ücretli hanehalkları yalnızca yılın ilk ayında açlık sınırının üzerinde bir ücret seviyesine ulaşırken; yılın kalanında açlık sınırının altında net asgari ücret kazanmaktadır. Brüt asgari ücret ise 2016 yılında açlık sınırının altındayken 2016 sonrası açlık sınırının üzerinde kalmıştır. Ancak 2021 yılının Eylül ayı itibariyle brüt asgari ücret de açlık sınırının altında kalmaya başlamıştır. Bu durum 2022 yılının başında asgari ücrette meydana gelen artış ile değişse de 2022 yılı Nisan ayından itibaren açlık sınırı yeniden brüt asgari ücretin üzerine çıkmıştır. Açlık sınırı verileri Türk-İş tarafından aylık olarak yayınlanmakta ve 4 kişilik ailenin yalnızca gıda harcamalarına gidecek tutarı göstermektedir.

Grafik 1.3 2017 Yılı İçin Bazı Ülkelerde Asgari Ücretin Ortalama Ücrete Oranı

Kaynak: OECD Employment and Labour Market Statistics.

Bazı OECD ülkelerinde asgari ücretin ortalama ücrete oranları 2017 yılı için yukarıdaki grafikte verilmiştir. Oranın yüksek olması, o ülkede düşük ve yüksek vasıflı çalışanlara verilen ücret arasındaki farkın küçüklüğünü göstermektedir. Oranın yükselmesi ülkedeki ortalama ücretlerin, asgari ücrete yaklaşmasını ve böylelikle nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan ücretli kesimin gelirlerinin asgari seviyeye yakın olduğu ve toplumun büyük bir kesiminin benzer refah seviyesine sahip olduğu anlamına gelmektedir. Bu durum, oranın yükselmesiyle, çalışanların çoğunun daha eşit ücret elde ettiğini ancak gelir dağılımında adaletsizliğin arttığı anlamına gelmektedir. Ayrıca işçilerin kendilerini geliştirmelerine gerek olmadığını, çünkü çoğu işe asgari ücret seviyesinde ücret verildiğini gösterecektir. Asgari ücretin ortalama ücrete oranının artması, özellikle nitelikli işgücü açısından olumsuz bir durumu ifade etmektedir.

Grafik 1.4 2017 Yılı İçin Amerikan Doları Bazında Bazı Ülkelerde Reel Asgari Ücret Tutarları
Kaynak: OECD Stat Real Minimum Wages.

Grafik 1.4'te OECD tarafından hazırlanan ve satın alma gücü paritesine göre 2017 yılı için hesaplanmış reel asgari ücret seviyeleri görülmektedir. Bu grafiğe göre ülkemiz reel asgari ücret açısından bazı Avrupa ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelere göre yüksek olmakla birlikte gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmıştır. Seçilmiş olan 26 OECD üye ülkesinin ülkemiz 17. sırada yer almaktadır. Bu ülkeler için hesaplanan OECD ortalaması 14.670 Amerikan doları iken; ülkemizde 2017 yılı reel asgari ücreti 12.791 Amerikan doları olarak hesaplanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HESAPLAR MATRİSİ (SHM) ve SHM ÇARPAN ANALİZİ

Sosyal Hesaplar Matrisi (SHM), tüm ekonomik birimler arasında gerçekleşen işlem ve transferlerin gösterildiği, bir ekonomik sistemin makro ve mezo ekonomi⁶ açısından eş anlamlı sunumudur. SHM'nin tarihi oldukça eski olmakla birlikte başlangıç olarak 1960'larda Sir Richard Stone'un Birleşik Krallık ve bazı gelişmiş ülkeler üzerine yaptığı çalışmalar gösterilmektedir. Daha sonraları ise bu çalışma ışığında; gelişmekte olan, yoksulluk ve gelir dağılımında adaletsizlik gibi sorunları bulunan ülkeler üzerine Pyatt ve Thorbecke'nin önderliğinde 1970'lerden bu yana birçok çalışma yapılmıştır (Round, 2003: 301-302).

Temel olarak SHM'nin; bir ülkenin ya da bölgenin, belirli bir yıl için ekonomik ve sosyal yapısı açısından gerekli verilerin düzenlenmesi ve doğru bir model kurulması için istatistiksel kaynakları bir arada toplaması olmak üzere iki temel amacı olduğu söylenebilir. Doğru ve gerekli veriler ile kurulmuş olan SHM, hakkında veri toplanan bölgenin ekonomik yapısının durağan bir imgesini yansıtacaktır. Bu durağan imge, bir ekonomideki mevcut durumu gayet açık şekilde göstermektedir. Ancak uygulamaya konulacak politikaların olası etkilerini gösterme konusunda yetersiz kalacaktır.

SHM, esasen muhasebedeki çift girişli sistem mantığıyla çalışmaktadır. Gelir ve harcamaların birbirine denk olduğu birçok hesaptan oluşan bir yapısı vardır. Bir hesap için geliri oluşturan işlem ya da transfer diğer hesap için gider kalemini oluşturmaktadır. Bu yönüyle ulusal hesaplara da benzemektedir (Pyatt ve Round, 1985: 17).

SHM, hesaplar arasındaki işlem ya da transferlerin matris şeklinde kayıt altına alınmasını sağlar. Satır ve sütunlarda aynı hesaplar bulunmaktadır ve birbirine karşılık gelen ve aynı adı taşıyan satır ve sütunların toplamı birbirine denk olmalıdır. Bu matris ya da tablonun satırı gelirleri veya kaynakları yansıtırken, sütun kısmı gider ya da harcamaları göstermektedir. SHM'nin başlıca faydalarından biri bir ekonomideki işlemleri, bir başka deyişle ekonomide kurumlar arasındaki karşılıklı gelir ve harcama ilişkilerini, tutarlı ve kapsamlı şekilde kayıt almasıdır.

⁶ Mezo ekonomi, bireylerin aktiviteleriyle ilgilenen mikro ekonomi ve tüm ekonomiyle ilgilenen makro ekonominin alanına girmeyen ekonomik düzenlemeler için kullanılan bir terimdir. Anlam olarak orta anlamına gelen mezo ile ekonominin birleşimidir ve mikro ile makro ekonominin ortasını belirtmektedir.

Genelde bir politikanın sektörel bazda ekonomik etkilerinin görülmesi için kullanılan veriler girdi-çıkı tablosundan yararlanılarak elde edilmektedir. Ancak girdi-çıkı tabloları kurumlar hesabı açısından yeteri kadar detaylı değildir ve bu durum politika etkilerinin tam olarak analiz edilmesinin önüne geçmektedir. Girdi-çıkı tablolarının; kamu, hanehalkı, dış dünya, firmalar vs. gibi kurumlar arasındaki gelir ve harcama akımlarının gösterecek şekilde geliştirilmiş hali SHM olarak adlandırılmaktadır. SHM'nin geliştirilmesinin başlıca sebeplerinden biri, girdi-çıkı tabloları ile diğer makroekonomik hesapların istatistiki bilgilerinin birleştirilmesi ve gerekli verilerin toplu ve dengeli halde gösterimidir.

SHM, Dünya Bankası'nın da tanıtımıyla ekonomide veri toplamanın zor olduğu ve bu alanın daha gelişmediği birçok gelişmekte olan ülkede 70'lerden itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra bazı gelişmiş ülkeler üzerine de uygulamalar yapılmıştır (Reinert ve Roland-Host, 1997: 94-96).

2.1. SHM'de Kullanılan Hesaplar

Temel bir SHM kare matris şeklindedir. Hesapların sıralamasının bir önemi yoktur ancak satırdaki sıralama ile sütundaki sıralama aynı olmalıdır. Sıralama genellikle girdi-çıkı tablosunda da olduğu üzere üretim aktiviteleri hesabıyla başlamaktadır. Başlıca hesaplar; üretim aktiviteleri, mallar ve hizmetler, üretim faktörleri, kurumlar, tasarruf-yatırım ve dış dünya olarak özetlenebilir. Üretim aktiviteleri, mallar ve üretim faktörleri hesapları ekonomideki üretimi; kurumlar kısmında bulunan hesaplar tüketimi, tasarruf-yatırım hesabı ekonomideki birikimi ve bu birikim ile yapılan yatırımları ve dış dünya hesabı ise ülkenin diğer ülkelerle yaptığı işlemleri göstermektedir (Round, 2003: 303-304). SHM'deki hesaplar ve kesişme hücrelerinin ne anlama geldiği aşağıdaki şekilde görülebilir.

		Üretim Aktiviteleri	Mallar ve Hizmetler	Üretim Faktörleri		Kurumlar			Yatırım	Dış Dünya	Toplam
				İşgücü	Sermaye	Hanehalkları	Firmalar	Kamu Sektörü			
Üretim Aktiviteleri			Yurtiçi Satışlar								Mal ve Hizmet Satışları
Mallar ve Hizmetler		Ara Girdiler				Özel Tüketim		Kamu Tüketimi	Toplam Yatırım	İhracat	Toplam Talep
Üretim Faktörleri	İşgücü	Ücretler								Dış Dünyadan Net İşgücü Gelirleri	İşgücü Gelirleri
	Sermaye	Sermaye Gelirleri								Dış Dünyadan Net Sermaye Gelirleri	Sermaye Gelirleri
Kurumlar	Hanehalkları			Ücretler				Hanehalkına Transferler		Hanehalkına Dış Dünyadan Net Transferler	Hanehalkı Gelirleri
	Firmalar				Sermaye Gelirleri			Firmalara Transferler		Firmalara Dış Dünyadan Net Transferler	Firma Gelirleri
	Kamu Sektörü	Üretim Vergileri	Satış ve İthalat Vergileri			Doğrudan Vergileri	Doğrudan Vergiler			Kamuya Dış Dünyadan Net Transferler	Kamu Gelirleri
Tasarruf						Özel Tasarruf		Kamu Tasarrufu		Dış Kaynak	Toplam Tasarruf
Dış Dünya			İthalat					Kamu Dış Borç Faiz Ödemeleri			Dış Dünya Gelirleri
Toplam		Üretim Maliyeti	Toplam Yurtiçi Mal ve Hizmet Arzı	İşgücü Ücret Ödemeleri	Sermaye Gelirleri	Hanehalkı Harcamaları	Firma Harcamaları	Kamu Harcamaları	Toplam Yatırım	Dış Dünya Harcamaları	

Şekil 2.1 Makro SHM Şeması

Kaynak: Reinert ve Roland-Holst, 1997.

Üretim aktiviteleri hesabı, hammadde ve ara girdi kullanılarak yapılan mal ve hizmet üretimini göstermektedir. Hesabın sütun kısmını üretim yapılabilmesi için sektörlerden alınan ara girdiler, üretime katılan üretim faktörlerine yapılan ödemeler ve üretim sebebiyle kamu sektörü tarafından alınan vergiler ve verilen teşvik ödemeleri oluşturmaktadır. Hesabın satır kısmını ise üretilen mal ve hizmetlerin yurtiçi satışları oluşturmaktadır.

Mal ve hizmetler hesabının sütun kısmını; üretim aktiviteleri sonucu oluşan üretimin yurtiçi satışları, bu satışlar sonucu kamu sektörü tarafından alınan dolaylı vergiler ve gerekli mal

ve hizmet ithalatı oluşturmaktadır. Hesabın satır kısmı ise üretim aktivitelerinde kullanılan ara girdilerden, kurumlar tarafından yapılan tüketimden, yatırımlardan ve dış dünyaya yapılan ihracattan oluşmaktadır. Genellikle üretim aktiviteleri ve mallar ve hizmetler hesapları ekonomideki sektörlere göre ayrıştırılabilmektedir.

Üretim faktörleri hesabı genelde işgücü ve sermaye olmak üzere iki alt hesaptan oluşmaktadır. Bu hesapların satır kısmını, üretim aktivitelerine katılmaları sonucu işgücü ve sermayenin elde ettiği ücret ve kar olmak üzere gelirler oluşturur. Sütun kısmında ise ekonomik kurumlardan hanehalkı ve firmalara yapılan ücret ve kar transferleri yer almaktadır.

Kurumlar hesabı genel olarak; hanehalkları, firmalar ve kamu sektörü olmak üzere üç alt hesaptan oluşmaktadır. Hanehalklarından başlayacak olursak, hanehalkları hesabının gelir/satır kısmını, hanehalklarının üretim sürecine emek faktörü olarak katılımlarından dolayı elde ettikleri ücret gelirleri, devletten hanehalklarına yapılan transfer ödemeleri ile hanehalklarına dış dünyadan gelen transferlerin toplamı oluşturmaktadır. Gider/sütun kısmı ise hanehalkının yaptığı tüketim harcamalarının, devlete yapmış olduğu doğrudan vergi ödemelerinin ve tasarruflarının toplamından ibarettir.

Firmalar hesabının gelir/satır kısmını da tıpkı hanehalklarında olduğu gibi firmaların diğer tüm hesaplardan elde ettiği gelir akımlarının toplamı oluşturmaktadır. Buna göre, firmalar üretim aktiviteleri hesabına sermaye faktörünü temsilen katılımlarından dolayı faiz, kar ve ranttan oluşan sermaye geliri elde etmekte, devletten transfer ödemesi almakta ve yurt dışındaki faaliyetleri dolayısıyla yurt dışından transfer geliri elde etmektedir. Tüm bu hesap kalemlerinin toplamı firmaların toplam gelirlerini oluşturmaktadır. Firmaların gider/sütun kısmı ise firmaların diğer hesap unsurlarına yaptıkları ödemelerden oluşmaktadır. Burada Keynesyen bir yaklaşımla tüketim harcamalarını hanehalklarının, yatırım harcamalarını ise firmaların yaptıkları varsayılmıştır. Bunun bir sonucu olarak da tasarrufları hanehalkları, yatırımları da yine firmalar yapmaktadırlar. Firmaların toplam ödemeleri, devlete yaptıkları doğrudan vergi ödemelerinden oluşmaktadır.

Kamu sektörü olarak devletin gelir/satır kısmını kamu sektörünün üretim aktiviteleri ve sonrasında üretilen mal ve hizmetlerin satışından aldığı dolaylı vergiler, kamu sektörünün hanehalkı ve firmalardan aldığı doğrudan vergiler ile dış dünyadan elde edilen net transferler oluşturmaktadır. Devletin gider/sütun kısmı ise, devletin faaliyetini sürdürebilmek için yaptığı kamu tüketim harcamalarından, hanehalkları ve firmalara yaptığı transferlerden ve dış borç faiz

ödemelerinden oluşmaktadır. Kamunun gelirleri ile giderler arasındaki fark, tasarruf hesabının ilgili hücrelerinde kamu tasarrufu olarak yer almaktadır.

Tasarruf-yatırım hesabının sütun kısmında yatırımlar, satır kısmında ise yapılan yatırımların kaynağı olan kurumlar ve dış dünya tarafından yapılan tasarruflar gösterilmektedir.

Dış dünya hesabı ise ülkenin diğer ülkeler ile olan işlem ve transferlerini göstermektedir. Hesabın sütun kısmını; ülkeden dış dünyaya yapılan ihracat, dış dünyadan kurumlara yapılan karşılıksız transferler ve dış dünyadan ülkeye giren tasarruflar oluşturmaktadır. Hesabın satır kısmını ise dış dünyadan yapılan mal ve hizmet ithalatı ile firmaların ve kamu sektörünün dış dünyaya ödemeleri oluşturmaktadır. Hesaplardan üretim aktiviteleri, mallar ve hizmetler, üretim faktörleri ve kurumlardan hanehalkları ve firmalar hesapları içsel olarak kabul edilirken; kamu sektörü, tasarruf-yatırım ve dış dünya hesapları dışsal olarak kabul edilmektedir (Thorbecke, 2000: 3-7; Erten, 2009: 34-35).

Hesapların kesiştiği hücreler, bir ekonomide belirli bir yıl için o hesaplar arasında gerçekleşen işlem ve transferleri göstermektedir. SHM'yi oluşturan hesaplar, daha detaylı bilgi sağlamak amacıyla sektörel ve kurumsal ayrıştırmalara konu olabilmektedir.

Hesapların ayrıştırılması hususunda bir sınırlama olmamakla birlikte, yapılan ayrıştırmaların artması daha detaylı verilere ihtiyaç duyulmasına yol açacaktır. Bu durum ise detaylı bir mezoekonomik SHM'nin makroekonomik SHM'ye kıyasla çok daha zor oluşturulacağı anlamına gelmektedir.

Genelde SHM ile amaçlanan gelirin nasıl oluştuğu ve kurumlar arasında nasıl dağıtıldığı sorusu olduğu için en çok ayrıştırılan hesaplar; üretim aktiviteleri, mallar, üretim faktörleri ve kurumlar hesaplarıdır. Hesapların daha fazla ayrıştırılması; kamu sektörü, tasarruf-yatırım ve dış dünya hesaplarının da daha detaylı olmasına yol açacak ve böylece oluşturulan SHM'yi daha kapsamlı bir hale getirecektir. (Round, 2003: 304).

2.2. SHM'nin Kullanım Alanları

SHM, istihdam, tüketim, yoksulluk, çevre ve iklim, bölgesel ya da dış ticaret gibi ekonomideki karşılıklı ilişkileri gösterecek şekilde birçok ekonomik analizde kullanılmaktadır. Çevre ve iklim ile alakalı olarak en fazla enerji tüketimi, sera gazı emisyonu ve çevreye zararlı gazların nasıl oluştuğuyla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalarda genel olarak enerji tüketimi ya da diğer konular hanehalkının tüketimine ya da üretim aktivitelerine bağlanmıştır. Bu

alışmalara rnek olarak Lenzen ve Schaeffer (2004), Cardenete vd. (2012), Duarte vd. (2012) ve Gallardo ve Mardones (2013)'in çalışmaları gösterilebilir.

SHM gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesi, yoksulluk ve cinsiyet eşitsizliği ve gelir dağılımındaki sorunlar açısından refah ve ekonomik kalkınma ile alakalı analizlerde de kullanılmaktadır. Burada özellikle hanehalkları hesabının ayrıştırmaya açık olması, yoksulluk ve cinsiyet eşitsizliği ile gelir dağılımında yaşanan sorunları yansıtmaya ve bu sorunlara yönelik uygulanabilecek politikaların gelir dağılımı üzerindeki etkilerinin gösterilmesi hususunda başarılıdır. Gelir dağılımı konusunda örnek teşkil edebilecek alışmalar; Llop ve Manresa (2004) ve Saari vd. (2014) iken yoksulluğun azaltılması ile alakalı Thorbecke ve Jung (1996) ve Njoya (2022) rnek gösterilebilir. Ekonomik kalkınma ile alakalı olarak Sadoulet ve De Janvry (1995)'nin çalışması örnek gösterilebilir (Mainar-Causape vd., 2018: 27-28).

2.3. SHM arpan Analizi

SHM bir ekonominin makro ya da mezo açıdan gösterimidir ve bir model değildir. Gerekli bilgi ve veriler ile doğru bir şekilde düzenlenerek sosyoekonomik yapı, üretim yapısı ve gelir dağılımıyla alakalı önemli bilgiler verebilir. SHM bazlı çarpan analizinde, matris çarpanlarının bulunması amacıyla öncelikle SHM'deki hesaplar sütün toplamalarına bölünerek sütün katsayıları hesaplanmaktadır. Bu hesaplamalar yapılırken bazı hesaplar dışsal olarak belirlenmelidir. Bunun nedeni ise çarpan hesaplanırken tüm hesaplar içsel olarak kabul edilirse, matrisin tersine çevrilemeyecek ve çarpanların hesaplanamayacak olmasıdır. Öncelikle hangi hesapların içsel hangilerinin dışsal oldukları belirlenmelidir.

Politikalarda yapılan değişikler ile yönlendirildiği için kamu sektörü hesabı, model durağan olduğu için tasarruf-yatırım hesabı ve diğer ülkeler tarafından yönlendirildiği için dış dünya hesabı dışsal olarak kabul edilirken; üretim aktiviteleri, mallar ve hizmetler, üretim faktörleri ve hanehalkları ile firmalar hesapları içsel olarak kabul edilmektedir. Hesaplamanın daha kolay olması için dışsal hesaplar tek bir hesap haline getirilecek şekilde toplanır ve bu hesap ekonomiye yapılan enjeksiyonları ya da ekonomide gerçekleşen sızıntıları kaydeder.

			İçsel Hesaplar						Dışsal Hesaplar			
			Üretim Aktiviteleri	Mallar ve Hizmetler	Üretim Faktörleri		Kurumlar			Tasarruf	Dış Dünya	Toplam
					İşgücü	Sermaye	Hanehalkları	Firmalar	Kamu Sektörü			
İçsel Hesaplar	Üretim Aktiviteleri			T ₁₂						X ₁		y ₁
	Mallar ve Hizmetler		T ₂₁				T ₂₅			X ₂		y ₂
	Üretim Faktörleri	İşgücü	T ₃₁							X ₃		y ₃
		Sermaye	T ₄₁							X ₄		y ₄
	Kurumlar	Hanehalkları			T ₅₃				T ₅₆	X ₅		y ₅
		Firmalar				T ₆₄				X ₆		y ₆
Dışsal Hesaplar		Kamu Sektörü	l ₁	l ₂	l ₃	l ₄	l ₅	l ₆			Σl	
	Yatırım											
	Dış Dünya											
	Toplam		y ₁	y ₂	y ₃	y ₄	y ₅	y ₆	Σx			

Şekil 2.2 Katsayı Matrisi Şeması

Kaynak: Thorbecke, 2000: 17; Round, 2003: 306.

Girdi-çıktı modeli gibi matristeki içsel hesapların her hücresinin sütun toplamına bölünmesiyle katsayı matrisi bulunur. Her katsayı, o hücrede bulunan hesabın sütun toplamına oranını göstermektedir. T, hesap hücrelerinin özetini yansıtmaktayken; her bir T'nin hesabın sütun toplamı y'lere bölünmesiyle katsayı A'lar hesaplanmaktadır. Matriste herhangi bir veri bulunmayan alt hesaplar, katsayı matrisi hesaplanırken sıfır olarak kalacaktır.

$$A = T/y \quad (2.1)$$

$$A = \begin{bmatrix} 0 & A_{12} & 0 & 0 \\ A_{21} & 0 & 0 & A_{24} \\ A_{31} & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & A_{43} & A_{44} \end{bmatrix} \quad (2.2)$$

Katsayı matrisinde; A_{12} yurtiçine yapılan satışların toplam yurtiçi arz içerisindeki payını, A_{21} ara girdilerin üretim maliyetine oranını, A_{24} hanehalklarının harcamaları içerisindeki tüketimlerinin oranını, A_{31} üretim faktörlerinin üretim aktiviteleri sonucu elde ettiği gelirlerin üretim maliyetlerine oranını, A_{43} üretim faktörlerine yapılan ödemelerin toplam faktör harcamalarına oranını göstermektedir. A_{44} ise hanehalklarına yapılacak olan bir gelir transferinin etkilerinin gösterilmesinde kullanılacaktır. x ve l 'ler ise dışsal hesaplar tarafından yapılan işlemleri göstermektedir. y 'ler ise sütun toplamalarını yani sırasıyla; toplam üretim maliyetlerini, toplam arzı, toplam faktör harcamalarını, toplam hanehalkı ve firmaların harcamalarını göstermektedir. Yapılan işlemler aşağıdaki haliyle özetlenebilir:

$$y = T + x \rightarrow A.y + x = y \quad (2.3)$$

Yapılan işlemler sonrası hesaplanan katsayı matrisi (A), her hesabın kendisiyle kesiştiği hücrelere 1 verilerek oluşturulan birim matristen (I) çıkarılır.

$$y = A.y + x \rightarrow y - A.y = x$$

$$y.(1-A) = x \rightarrow y = (1-A)^{-1}.x \rightarrow y = M_a.x \quad (2.4)$$

4 numaralı denklemdeki $(1-A)^{-1}$ kısmı genelde M_a olarak kısaltılır ve SHM çarpan matrisini göstermektedir. İçsel hesapların toplamı olan y , matris çarpanıyla dışsal hesaplardan x 'in çarpımıyla bulunabilmektedir (Round, 2003: 305-308 ve Thorbecke, 2000: 16-20).

A matrisi, analize konu olacak politikalara göre alt hesaplara ayrılmakta ve oluşacak etkiler ayrı ayrı hesaplanabilmektedir. Bu adım yapılan transfer ile oluşan doğrudan etki ile ekonomideki bağlantılar sebebiyle doğacak etkilerin ayrıştırılabilmesi için gereklidir. Bu sebeple A matrisi, doğrudan transfer etkilerinin hesaplanacağı B matrisi ve bağlantılar nedeniyle oluşacak etkilerin hesaplanacağı C matrisi olarak ikiye ayrılmaktadır.

$$B = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & A_{44} \end{bmatrix} \quad (2.5)$$

$$C = \begin{bmatrix} 0 & A_{12} & 0 & 0 \\ A_{21} & 0 & 0 & A_{24} \\ A_{31} & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & A_{43} & 0 \end{bmatrix} \quad (2.6)$$

Oluşturulan denklemlerin çözümü, politika analizi yapmak için gerekli denklem olan 7 numaralı denkleme ulaşmamızı sağlayacaktır.

$$\begin{aligned} y &= (B + C).y + x \\ y - B.y &= C.y + x \\ y.(I-B) &= C.y + x \\ y &= (I-B)^{-1}.C.y + (I-B)^{-1}.x \end{aligned} \quad (2.7)$$

2.3.1. Açık Döngü Birinci İçsel Hesap Etkisi

7. denklemde $(I-B)^{-1}.C$ terimi içsel hesaplar arasındaki etkiyi göstermektedir. Bu terim A^* olarak gösterilmektedir.

$$A^* = (I-B)^{-1}.C \quad (2.8)$$

A^* , 7. denklemdeki $y = (I-B)^{-1}.C.y + (I-B)^{-1}.x$ yerine konulduğunda ise 9 numaralı denklem elde edilmektedir.

$$\begin{aligned} y &= A^*.y + (I-B)^{-1}.x \\ A^*.y &= y - (I-B)^{-1}.x \end{aligned} \quad (2.9)$$

Elde edilen denklem dışsal hesap tarafından yapılan transferin birinci içsel hesap üzerinde oluşturduğu etkiyi göstermektedir. Birinci içsel hesap olarak hanehalkları belirlenmiş olup, bu hesap üzerinde oluşan etki bağlantılar yoluyla diğer içsel hesaplar üzerinde etkiler oluşturacaktır.

2.3.2. Açık Döngü İkinci İçsel Hesap Etkisi

Meydana gelen transferin ikinci içsel hesap üzerindeki etkisini hesaplamak için birinci içsel hesap üzerinde oluşan etkiyi ortaya koyan $y = A^*.y + (I-B)^{-1}.x$ denkleminin her iki tarafı A^* ile çarpılmaktadır.

$$A^*.y = A^*.A^*.y + A^*.(I-B)^{-1}.x \quad (2.10)$$

10. denklemde denklem 9'daki gibi $A^*.y$ yerine $y - (I-B)^{-1}.x$ yazılınca ikinci içsel hesap etkisi hesaplanabilmektedir.

$$\begin{aligned} y - (I-B)^{-1}.x &= A^{*2}.y + A^*.(I-B)^{-1}.x \\ y &= A^{*2}.y + A^*.(I-B)^{-1}.x + (I-B)^{-1}.x \\ y &= A^{*2}.y + (I+A^*).(I-B)^{-1}.x \end{aligned} \quad (2.11)$$

2.3.3. Açık Döngü Üçüncü İçsel Hesap Etkisi

11. denklemin üçüncü adımı olan $y = A^{*2}.y + (I+A^{*}).(I-B)^{-1}.x$ denkleminin her iki tarafı A^{*} ile çarpıldığında ve $A^{*}.y$ yerine $y - (I-B)^{-1}.x$ yazılınca üçüncü içsel hesap etkisi hesaplanabilmektedir.

$$\begin{aligned} A^{*}.y &= A^{*}.A^{*2}.y + A^{*}.(I+A^{*}).(I-B)^{-1}.x \\ y - (I-B)^{-1}.x &= A^{*3}.y + A^{*}.(I+A^{*}).(I-B)^{-1}.x \\ y &= A^{*3}.y + (I-B)^{-1}.x + (A^{*}+A^{*2}).(I-B)^{-1}.x \\ y &= A^{*3}.y + (I+A^{*}+A^{*2}).(I-B)^{-1}.x \end{aligned} \quad (2.12)$$

2.3.4. Açık Döngü Dördüncü İçsel Hesap Etkisi

12. denklemin dördüncü adımında ulaşılan $y = A^{*3}.y + (I+A^{*}+A^{*2}).(I-B)^{-1}.x$ denkleminin her iki tarafı A^{*} ile çarpıldığında ve $A^{*}.y$ yerine $y - (I-B)^{-1}.x$ yazılınca dördüncü içsel hesap etkisi hesaplanabilmektedir

$$\begin{aligned} A^{*}.y &= A^{*}.A^{*3}.y + A^{*}.(I+A^{*}+A^{*2}).(I-B)^{-1}.x \\ y - (I-B)^{-1}.x &= A^{*4}.y + A^{*}.(I+A^{*}+A^{*2}).(I-B)^{-1}.x \\ y &= A^{*4}.y + (I-B)^{-1}.x + (A^{*}+A^{*2}+A^{*3}).(I-B)^{-1}.x \\ y &= A^{*4}.y + (I+A^{*}+A^{*2}+A^{*3}).(I-B)^{-1}.x \end{aligned} \quad (2.13)$$

2.3.5. Kapalı Döngü Çarpan Etkisi

13. denklemin dördüncü adımında elde edilen $y = A^{*4}.y + (I+A^{*}+A^{*2}+A^{*3}).(I-B)^{-1}.x$ denklemi üzerinde yapılan işlemler sonrası:

$$\begin{aligned} y - A^{*4}.y &= (I+A^{*}+A^{*2}+A^{*3}).(I-B)^{-1}.x \\ (I-A^{*4}).y &= (I+A^{*}+A^{*2}+A^{*3}).(I-B)^{-1}.x \\ y &= (I-A^{*4})^{-1}.(I+A^{*}+A^{*2}+A^{*3}).(I-B)^{-1}.x \end{aligned} \quad (2.14)$$

14. denklem elde edilmektedir. Bu denklemin üçüncü adımında bulunan $(I - A^{*4})^{-1}$ terimi M_3 olarak adlandırılmakta ve kapalı döngü çarpan matrisini vermektedir. Denkleminde bulunan $(I+A^{*}+A^{*2}+A^{*3})$ terimi açık döngü çarpan matrisini göstermekte ve M_2 olarak adlandırılmaktadır. Denklemin son kısmında bulunan $(I-B)^{-1}.x$ terimi M_1 olarak adlandırılır ve doğrudan transfer çarpan matrisini ifade etmektedir.

2.3.6. Birikimli Etkiler

14 numaralı denklemdeki doğrudan transfer etkisi, açık döngü çarpan etkisi ve kapalı döngü çarpan etkisini ifade eden M_1 , M_2 ve M_3 denklemde yerine yazıldığında:

$$y = M_3.M_2.M_1 \quad (2.15)$$

15 numaralı denklem elde edilmektedir. Bu denklem birikimli çarpan etkilerini göstermektedir. Birikimli çarpan etkisi; ilk enjeksiyonu, açık ve kapalı döngü etkilerini yansıtmaktadır (Pyatt ve Round, 1979: 857-861).

SHM çarpan analizi genelde ülke çapında gelir dağılımı politikalarının etkilerinin analiz edilmesi konusunda kullanılmaktadır. Thorbecke (1985) ve Hayden ve Round (1982) bu konuda önemli çalışmalara imza atmışlardır. Yapılan katkılar ile birlikte SHM bazlı çarpan modelleri daha kapsamlı bir şekilde yapılan şok etkilerini yansıtmaktadır. Bu katkılardan bazıları; hesaplanan çarpanların ayrıştırılması yoluyla bu çarpanların ilk şok etkilerinin, transfer etkilerinin, kapalı ve açık döngü etkilerinin ayrıştırılmasıdır. Transfer etkileri, her bir hesap kategorisinin birbiriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan doğrudan etkileri göstermektedir. Açık döngü etkileri, üç içsel hesap kategorisinin birbiriyle olan etkileşimi sonucu ortaya çıkan etkileri göstermektedir. Buna örnek olarak üretim aktivitelerinde meydana gelen şokun faktör gelirlerinde meydana getirdiği değişik, faktör gelirlerindeki değişikliğin hanehalkı gelirlerinde oluşturduğu değişiklik ve hanehalkı gelirlerindeki değişikliğin tüketimi değiştirmesi gösterilebilir. Kapalı döngü etkileri ise bir şokun tam döngü etkilerini göstermektedir. Örneğin üretim aktivitelerindeki şokun faktörler, kurumlar ve tüketim talebinin artmasıyla yine aktivitelere etki etmesi gösterilebilir.

Çarpan analizi modellerine getirilen bir diğer yenilik ise yapısal yol analizidir. Bu analizle meydana gelen şokun etkileri ya da kat ettiği yol aşama aşama izlenebilmektedir. Böylece etkide bulunulmak istenen hesap görülmekte ve bu hesaba etki edecek şekilde politikalar şekillendirilebilmektedir (Sadoulet ve Janvry, 1995: 332-333).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ASGARİ ÜCRETE VERGİ DÜZENLEMELERİNİN İKTİSADİ ETKİLERİ: SHM ÇARPAN ANALİZİ

3.1. Analizde Kullanılacak SHM'nin Yapısı ve Düzenlenmesi

Asgari ücretin vergilendirilmesi ve bununla alakalı olarak asgari ücretten vergi alınmamasının yaratacağı refah etkileri ve diğer sosyo-ekonomik etkiler, ekonomi gündemini yoğun bir şekilde işgal etmesine rağmen, iktisat literatüründe konu ile ilgili çalışmalara ender rastlanmaktadır. Asgari ücrette meydana gelecek artışın etkileri her ne kadar araştırmalara konu olmuş olsa da genelde istihdam etkileri üzerine yapılan araştırmalar ile sınırlı kalmıştır. Tez hem yöntem hem de içerik anlamında bu konuda yapılmış çalışmalar arasında özgün niteliğini korumaktadır. Buna ilave olarak, ileride yapılacak etki analizleri için bir başlangıç teşkil edecektir.

Çalışmada kullanılan SHM, Çağatay vd.'leri tarafından hazırlanan 120K548 numaralı TÜBİTAK projesinde yer alan SHM'den esinlenilerek hazırlanmıştır (Çağatay vd., 2020). Projede COVID-19 pandemisinin etkilerinin tahmin edilmesi için 2017 yılına ait girdi-çıktı tablosu hesaplanmıştır. 2017 yılı Türkiye ekonomisinin görece daha stabil, krizlerin yaşanmadığı ve olabildiğince güncel bir yıl olduğu için tercih edilmiştir. 2017 yılı için hazırlanan girdi-çıktı tablosu, TÜİK tarafından hazırlanmış 2012 yılı girdi-çıktı tablosunun RAS yöntemi ile güncellenmiş halidir (Çağatay vd., 2020: 27-28).

RAS yöntemi, elde bulunan ve geçmiş bir yıla ait olan girdi-çıktı tablosundan hareketle yakın bir yıla ait girdi-çıktı tablosu elde etmek için kullanılmaktadır. Yöntem n tane sektörün bulunduğu bir ekonomiye ait girdi-çıktı katsayılarının bulunmasını gerektirmektedir. Verilerin güncellenmesi için bu teknik katsayılara ek olarak, güncelleme yapılacak yıla ait GSYİH, sektörler arası ara satışların toplamı ve sektörler arası satın almaların toplamına ihtiyaç olacaktır. Bu toplam veriler, hesaplanmak istenen yıla ait girdi-çıktı tablosunun satır ve sütun toplamalarını oluşturacaktır. Ancak bu satır ve sütun toplamalarının dağılımı için RAS yöntemine ihtiyaç vardır. Yöntemin ismi; satır toplamı vektörü " r ", teknik katsayı matrisi " A " ve sütun toplamı vektörü " s " ile oluşmuştur.

Girdi-çıktı katsayıları hesaplandıktan sonra, hedeflenen yılın ara girdi kullanımlarını hesaplamak için teknik katsayılar ve hedeflenen yıla ait üretim verileri çarpılarak bir tahmin yapılır. Hesaplanan bu sayılar, elimizde bulunacak satır toplamlarından farklı olacaktır. Tahmin

edilen ara girdi kullanımlarının toplamıyla, elimizde bulunan satır toplamaları karşılaştırılır ve tahmin edilen sayıların ne kadar değişmesi gerektiği hesaplanır. Sonrasında tahmin edilen matrisin satırındaki tüm sayılar bu oranda değiştirilir. Sonrasında yeni tahmin edilen matristeki sütun toplamaları da elimizde bulunan sütun toplamalarından farklı olacağı için satırlar için yapılan tahmin yöntemi sütunlar için tekrarlanacaktır. Böylelikle tahmin edilen satır ve sütun toplamaları elimizde bulunan verilere, belli sınırlarda yaklaştırılana kadar bu işlemler devam edecektir (Miller ve Blair, 2009: 313-320).

Projede ara girdi dağılımları için 2012 girdi-çıktı tablosu kullanılmıştır. Sonrasında 2017 için satır ve sütun toplamaları hesaplanmıştır. Yapılan hesaplama sonucu bulunan veriler 2012 yılı girdi-çıktı tablosundaki oranlar doğrultusunda RAS yöntemiyle hesaplanmış ve 2017 yılı için girdi-çıktı tablosu oluşturulmuştur (Çağatay vd., 2020: 39-40). Oluşturulan SHM’de ise projede hazırlanmış olan girdi-çıktı tablosundan yararlanılmıştır.

Projeden alınan verilere ilave olarak firmaların hanehalklarına yaptığı transferler yazar tarafından oluşturulan 2012 SHM’sine göre hesaplanmıştır. Bu hesaplama 2012 yılı SHM’sinde hesaplanan firmalardan hanehalklarına transferin 2017 yılına uyarlanması şeklinde yapılmıştır. Hesaplamada 2012 yılı verileri 2017 yılına revize edilirken, 2012 yılında firmalardan hanehalklarına yapılan transferin kamu sektöründen hanehalklarına yapılan transferden hangi oranda farklı olduğu hesaplanmış ve bu oran 2017 yılında kamu sektöründen hanehalklarına yapılan transfer miktarı ile çarpılarak 2017 yılı için firmalardan hanehalklarına yapılan transfer miktarı hesaplanmıştır. Hanehalklarına transfer konusunda kamu sektörü ve firmaların oranlarının değişmediği varsayılmıştır.

Tablo 3.1 Firmalardan Hanehalklarına Yapılan Transferin Hesaplanması (Bin TL)

Yıl	Firmalardan Hanehalklarına Yapılan Transfer	Kamu Sektöründen Hanehalklarına Yapılan Transfer
2012	794.196.356 TL	236.974.624 TL
2017	963.374.282 TL	298.739.004 TL

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Bu çalışma için oluşturulan SHM genel olarak kullanıldığı haliyle; üretim aktiviteleri, mallar ve hizmetler, üretim faktörleri, kurumlar, tasarruf-yatırım ve dış dünya olarak altı ana hesaptan oluşmaktadır. Bu hesaplardan üretim aktiviteleri ve mallar ve hizmetler hesapları dört büyük sektör olan tarım, sanayi, inşaat ve hizmetler olmak üzere dörde ayrıştırılmıştır. Üretim

faktörleri hesabı, işgücü ve sermaye olmak üzere ikiye; kurumlar hesabı da hanehalkları, firmalar ve kamu sektörü olmak üzere üçe ayrıştırılmıştır. Asgari ücret üzerinde yapılacak değişikliklerin daha detaylı incelenebilmesi amacıyla işgücü ve hanehalkları hesapları “Asgari Ücretli” ve “Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan” şeklinde ikiye ayrıştırılmıştır.

Çalışmada işgücü hesabının satırı ile üretim aktiviteleri hesabının kesiştiği hücreler çalışanlara verilen ücretleri göstermektedir. Burada asgari ücretlilerin ve asgari ücretin üzerinde kazananların ücretlerinin ayrıştırılabilmesi için ülkemizde, 2017 yılında kaç tane çalışanın asgari ücretli olduğu hesaplanmıştır.

TÜİK’in 2017 yılına ait istihdam istatistiklerinde sektörlere göre istihdam edilenler; tarım sektöründe yaklaşık 5 milyon 247 bin, sanayi sektöründe 5 milyon 487 bin, inşaat sektöründe 2 milyon 187 bin ve hizmetler sektöründe 15 milyon 530 bin olmak üzere toplam 28 milyon 452 bin kişi kadardır. SGK tarafından yayımlanmış 2017 Yıllığı’ndaki verilere göre ise bu dört sektörde sigortalı olarak çalışanların sayısı sırasıyla; tarım sektöründe 155 bin 619, sanayi sektöründe 4 milyon 44 bin 522, inşaat sektöründe 2 milyon 83 bin 438 ve hizmetler sektöründe 8 milyon 194 bin 238 kişi olmak üzere toplam 14 milyon 477 bin 817 kişidir. Ayrıca SGK’ye göre sektörlerdeki asgari ücretli sayısı toplam sigortalı sayısının %35,03’ü kadardır. TÜİK ve SGK verileri arasındaki yaklaşık 2 katlık fark SGK’ye göre hesaplanan asgari ücretli çalışanların toplam sigortalılar içerisindeki payının tam olarak doğru hesaplanmadığı düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte SGK 2017 Yıllığı’nda asgari ücretli çalışanların sektörel dağılımları hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Tablo 3.2 TÜİK ve SGK Sektörlere Göre İstihdam Edilenler

	TÜİK	SGK
Tarım	5.247.000	155.619
Sanayi	5.487.000	4.044.522
İnşaat	2.187.000	2.083.438
Hizmetler	15.530.000	8.191.238
TOPLAM	28.452.000	14.477.817

Kaynak: TÜİK 2021 Sektörlere Göre İstihdam Edilenler ve SGK 2017 Yıllığı.

TCMB’nin Enflasyon Raporu’nda bazı sektörlerdeki asgari ücretli ve asgari ücretin üzerinde kazanan işgücünün, sektörlerin toplam çalışan sayısına oranları verilmiştir. Tezde asgari ücretli çalışan sayısı hesaplanırken bu oranlardan yararlanılmıştır. Raporda asgari ücretli çalışan

olarak; asgari ücretliler, asgari ücretin %10 üstüne kadar kazancı olanlar ve asgari ücretten daha düşük kazancı olanlar sayılmıştır. Asgari ücretin %10 fazlasından daha yüksek kazancı olanlar ise asgari ücretin üzerinde kazananlar olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca raporda tarım sektöründe asgari ücretli olarak çalışanlara dair bir bilgi bulunmamaktadır (TCMB, 2021: 53). Bu nedenle tarım sektöründe asgari ücretli çalışan oranı olarak SGK'nin toplam çalışanların %35,03'ünün asgari ücretli olduğu oran kullanılmıştır. Tarım sektörü kayıt dışı istihdamın yüksek olduğu bir sektör olduğu ve geçerli bir veri bulunmadığı için tarım sektöründeki çalışan sayısı SGK verilerindeki 155.619 kişilik sigortalı çalışan olarak kabul edilmiştir.

Tablo 3.3 TCMB Enflasyon Raporu, Sektörel Asgari Ücretli Oranları

	TCMB'ye Göre Sektörel Asgari Ücretli Oranları (2017-2019 yılı ortalaması)
Tarım	-
Sanayi	%50
İnşaat	%53,9
Hizmetler	%39,1
Tarım Dışı Sektörlerdeki Asgari Ücretli Oranı	%42,8

Kaynak: TCMB 2021 Enflasyon Raporu-I.

2017 yılı için toplam asgari ücretli sayısı elde edilirken TÜİK, SGK ve TCMB tarafından açıklanan veriler ve raporlardan yararlanılmıştır.

Tablo 3.4 Çalışmada Kullanılacağı Haliyle Türkiye'de 2017 Yılı Toplam Asgari Ücretli Çalışan Sayısı

	Toplam Çalışan Sayısı	Asgari Ücretli Oranı	Asgari Ücretli Sayısı
Tarım	155.619	%35,03	54.513
Sanayi	5.487.000	%50	2.743.500
İnşaat	2.187.000	%53,9	1.178.793
Hizmetler	15.530.000	%39,1	6.072.230
TOPLAM	23.359.619	%43,02	10.049.036

Kaynak: TÜİK, TCMB ve SGK verileri ile yazar tarafından yapılan hesaplamalardır.

Sonrasında asgari ücretli olarak sayılan nüfusun bir yıllık kazandığı ücretler üç farklı durum altında hesaplanmıştır. Bunlar sırasıyla; normal durum (kesintilerin yapıldığı durum), gelir ve damga vergisinin alınmadığı durum ve gelir ve damga vergisinin yanı sıra SGK işçi payı ve

işsizlik sigortası primi işçi payının alınmadığı yani işçilerin brüt asgari ücreti aldıkları durum şeklinde belirlenmiştir.

Tablo 3.5 2017 Yılı Asgari Ücretlilere Farklı Durumlarda Ödenecek Toplam Ücret Miktarı

	Aylık	Yıllık	Asgari Ücretli Çalışanlara Yapılan Toplam Ücret Ödemesi (Bin TL)	Normal Duruma Göre Farklılık (Bin TL)
Normal Durum	1.404,06 TL	16.848,72 TL	169.313.394,18 TL	-
Gelir ve Damga Vergisi Alınmadığı Durum	1.510,87 TL	18.130,44 TL	182.193.444,63 TL	12.880.050,45 TL
Gelir ve Damga Vergisi ile SGK ve İşsizlik Sigortası İşçi Primi Kesintilerinin Yapılmadığı Durum	1.777,50 TL	21.330 TL	214.345.938,32 TL	45.032.544,14 TL

Kaynak: ÇSGB 2017 Net Asgari Ücret Hesaplaması ile yazar tarafından yapılan hesaplamalardır.

Normal durum için hesaplanan asgari ücretli çalışan hanehalklarına yapılan toplam ücret ödemesi yaklaşık 169 milyar TL'dir. Hanehalklarına yapılan toplam ücret ödemesi ise yaklaşık 947 milyar TL kadardır. Asgari ücretli hanehalklarının toplam ücretten aldıkları pay %17,88, asgari ücretin üzerinde kazanan hanehalklarının toplam ücretten aldıkları pay ise %82,12 olarak hesaplanmıştır. SHM'deki ücretler ve sermaye gelirleri; firmalardan, kamu sektöründen ve dış dünyadan hanehalklarına yapılan transferler ve hanehalklarının toplam tüketimi bu orana göre dağıtılmıştır⁷. Firmalardan hanehalklarına yapılan transferin eklenmesi ve bu transferin hanehalklarına ücretlerin dağılımı oranında dağıtılmasıyla yaklaşık 963 milyar TL'lik bu miktar; asgari ücretli hanehalklarına 172,2 milyar TL ve asgari ücretin üzerinde alan hanehalklarına 791,1 milyar TL olarak hesaplanmıştır. Bu tutarların hanehalklarının tasarruflarına eklenmesiyle ve toplam tutarın firmaların tasarruflarından çıkarılmasıyla SHM'de denge sağlanmıştır. Kurumlar hesabının tasarruf tutarları ise asgari ücretli hanehalkları için 35,9 milyar TL, asgari ücretin üzerinde kazanan hanehalkları için 164,8 milyar TL ve firmalar için 484,2 milyar TL olarak hesaplanmıştır. Özel tasarrufların hanehalkları ve firmalar arasındaki dağılımı sırasıyla; %30 ve %70 olarak hesaplanmıştır. Bu dağılım oranı ise 2018 yılında T.C. Kalkınma Bakanlığı tarafından yayımlanan "On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Tüketim ve Tasarruf Eğilimleri" başlıklı raporda geçen özel tasarrufların yaklaşık 2/3'ünün firmalara ait olduğu bilgisiyle örtüşmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018: 19).

⁷ Bu hesaplar, SHM'de denge bulma amacıyla ücretlerin dağıldığı oranda dağıtılmıştır.

3.2. SHM Çarpanları ile Politika Analizi

SHM çarpan analizinde modelleme gereği asgari ücretten alınmayan gelir ve damga vergileri, asgari ücret elde eden kesimlere kamu hesabından bir transfer olarak aktarılmaktadır⁸. Buna göre asgari ücretten gelir ve damga vergisi alınmadığı durumda asgari ücretli işçilerin 12,9 milyar TL daha fazla ücret alacakları hesaplanmıştır. Sonrasında bu ek ücret asgari ücretli hanehalkına bir enjeksiyon olarak eklenmiş ve SHM çarpan analizi bölümündeki işlemler uygulanmıştır.

İkinci senaryo asgari ücretlilerin, ücret olarak brüt asgari ücret kazandıkları varsayımıdır. Bu senaryoya göre asgari ücretliler normal duruma göre yaklaşık 45 milyar TL daha fazla ücret kazanacaktır. Asgari ücretlilerin aldığı bu ücret artışının etkilerinin görülebilmesi için yine SHM çarpan analizi bölümünde işlemler sırasıyla uygulanmıştır.

3.2.1. Durum 1: Asgari Ücretten Yalnızca Gelir ve Damga Vergisi Alınmadığı Durum

Asgari ücretli hanehalklarına, asgari ücretten gelir ve damga vergisi alınmadığı durumda yapılan yaklaşık 12,9 milyar TL'lik enjeksiyonun oluşturduğu ilk etki hanehalklarının gelirleri üzerinden yaptıkları tüketim harcamalarıdır. Bu etki SHM çarpan analizinde $y = A^* \cdot y + (I + A^*) \cdot (I - B)^{-1} \cdot x$ formülü ile gösterilmektedir. Bunun sektörler üzerinde yarattığı tüketim artışı etkisi tablo 3.6'da verilmiştir.

Tablo 3.6 Asgari Ücretten Gelir ve Damga Vergisi Alınmadığı Durumda Tüketim Üzerinde Oluşacak Açık Döngü Etkileri (Bin TL)

Sektörler	Verilen Şokun Tüketim Üzerindeki Etkileri	Oluşan Etkinin Toplam Etki İçerisindeki Payı
Tarım	708.983 TL	%1,35
Sanayi	3.027.976 TL	%5,76
İnşaat	20.577 TL	%0,04
Hizmetler	6.077.475 TL	%11,55

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tüketim üzerinde oluşacak etkinin; tarım sektöründe yaklaşık 709 milyon TL, sanayi sektöründe 3,02 milyar TL, inşaat sektöründe 20,5 milyon TL ve hizmetler sektöründe yaklaşık

⁸ SHM çarpan analizinin temel mantığı dışsal olarak kabul edilen kamu harcamaları, ihracat ve yatırım harcamaları hesaplarında meydana gelen talep şoklarının içsel hesaplar olarak nitelendirilen üretim aktiviteleri, mallar, üretim faktörleri, hanehalkı ve firmalar hesapları üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerini ortaya koymaktır. Dışsal kabul edilen hesaplardan verilen talep şoklarının tümü ekonomiye katılım olarak sayılmaktadır. Vergi, ithalat ve tasarruflar ise ekonomide sızıntılar olarak yer almaktadır. Gelir vergisinde meydana gelen azalmanın ekonomi üzerindeki etkilerini SHM çarpan analizi üzerinden gerçekleştirmek, vergi bir sızıntı olduğundan dolayı, mümkün görünmemektedir. Bunun için gelir verisindeki azalma kadar olan tutar, kamu hesabından hanehalkına bir transfer olarak verilmiştir.

6,07 milyar TL olmak üzere 4 sektör için yaklaşık olarak toplam 9,8 milyar TL düzeylerinde olacağı hesaplanmıştır. Enjeksiyonun tüketim üzerinde oluşturacağı etki, ekonomi üzerinde oluşturacağı toplam etkinin yaklaşık %18,7'si kadar olacağı hesaplanmıştır.

Tablo 3.7 Toplam Tüketimde Oluşacak Etkinin Üretim Üzerinde Oluşturacağı Açık Döngü Etkileri (Bin TL)

Sektörler	Verilen Şokun Üretim Üzerindeki Etkileri	Oluşan Etkinin Toplam Etki İçerisindeki Payı
Tarım	633.510 TL	%1,2
Sanayi	2.133.786 TL	%4,06
İnşaat	19.197 TL	%0,04
Hizmetler	5.852.186 TL	%11,12

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tüketim talebinde yaşanacak artış ara girdi talebinde de artışa yol açacaktır. Bu etki SHM çarpan analizinde $y = A^{*3} \cdot y + (I + A^{*} + A^{*2}) \cdot (I - B)^{-1} \cdot x$ formülü ile gösterilmektedir. Bunun sektörler üzerinde yarattığı ara girdi talebi artışı etkisi tablo 3.7'de verilmiştir. Tüketim talebindeki artışın karşılanması için üretim artmalıdır. Üretim artması için ise başta ara girdi talep edilecektir. Ara girdi talebindeki artış üretim artışı olarak da yorumlanabilmektedir. Üretimdeki artışın ise sektörel olarak sırasıyla; tarım sektöründe 634 milyon TL, sanayi sektöründe 2,13 milyar TL, inşaat sektöründe 19,2 milyon TL ve hizmetler sektöründe 5,85 milyar TL kadar olacağı hesaplanmıştır. Üretim toplamda yaklaşık 8,6 milyar TL kadar artacaktır. Üretim üzerindeki etkinin ise toplam etkinin yaklaşık %16,4'ü kadar olacağı hesaplanmıştır.

Tablo 3.8 Üretimde Oluşacak Etkilerin Üretim Faktörleri Üzerinde Oluşturacağı Açık Döngü Etkileri (Bin TL)

	Verilen Şokun Üretim Faktörlerine Etkileri	Oluşan Etkinin Toplam Etki İçerisindeki Payı
Asgari Ücretli İşgücü	271.645 TL	%0,52
Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan İşgücü	1.375.910 TL	%2,62
Sermaye	3.066.415 TL	%5,83

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Üretimdeki artış üretim faktörlerinde de artışlara sebep olacaktır. Oluşacak artış etkisi SHM çarpan analizinde $y = A^{*4} \cdot y + (I + A^{*} + A^{*2} + A^{*3}) \cdot (I - B)^{-1} \cdot x$ formülü ile gösterilmektedir. Bunun üretim faktörleri üzerinde yarattığı artışı etkisi tablo 3.8'de verilmiştir. Meydana gelecek bu artış; asgari ücretli işgücü için yaklaşık 271,6 milyon TL, asgari ücretin üzerinde kazanan işgücü için yaklaşık 1,4 milyar TL ve sermaye için yaklaşık 3,1 milyar TL olarak hesaplanmıştır.

Üretim faktörlerinde oluşacak etkinin toplam etki içerisindeki payı ise sırasıyla; %0,52, %2,6 ve %5,8 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.9 Oluşan Etkilerin Kurumlar Hesabı Üzerindeki Kapalı Döngü Etkileri (Bin TL)

	Verilen Şokun Kurumlar Üzerindeki Etkileri	Oluşan Etkinin Toplam Etki İçerisindeki Payı
Asgari Ücretli Hanehalkları	14.342.311 TL	%27,3
Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan Hanehalkları	6.968.506 TL	%13,2
Firmalar	8.115.796 TL	%15,4

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Asgari ücretli hanehalklarına yapılan 12,9 milyar TL’lik enjeksiyonun çarpan analizi sonrası kurumlar hesabı üzerindeki etkileri; tekrardan asgari ücretli hanehalkları üzerinde 12,9 milyar TL’lik ilk etkiden ayrıca 1,5 milyar TL kadar bir etki oluşturacağı hesaplanmıştır. Bu etkinin yanı sıra asgari ücretin üzerinde kazanan hanehalkları üzerinde yaklaşık 7 milyar TL’lik ve firmalar üzerinde 8,1 milyar TL’lik bir etki oluşacağı hesaplanmıştır. Bu etkilerin toplam etkiler üzerindeki etkileri ise sırasıyla; asgari ücretli hanehalkları için %27,3, asgari ücretin üzerinde kazanan hanehalkları için %13,2 ve firmalar için %15,4 olarak hesaplanmıştır.

Asgari ücretten gelir ve damga vergisi alınmayan durumda oluşacak toplam etki, asgari ücretin vergi dışı bırakılmasıyla asgari ücretli hanehalkına yapılacak transfer miktarının yaklaşık 4,08’i katı kadardır. Toplam etkinin 52,6 milyar TL kadar olacağı hesaplanmıştır.

Tablo 3.10 Asgari Ücretten Gelir ve Damga Vergisi Alınmadığı Durumda Oluşacak Birikimli Etkiler (Bin TL)

	Verilen Enjeksiyonun Birikimli Etkileri	Birikimli Etki Payları
Tarım	1.565.262 TL	%1,67
Sanayi	7.529.435 TL	%8,04
İnşaat	468.055 TL	%0,5
Hizmetler	14.340.715 TL	%15,32
Tarım	1.751.739 TL	%1,87
Sanayi	10.684.739 TL	%11,42
İnşaat	501.708 TL	%0,54
Hizmetler	14.892.785 TL	%15,91
Asgari Ücretli İşgücü	727.004 TL	%0,78
Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan İşgücü	3.591.434 TL	%3,84
Sermaye	8.115.796 TL	%8,67
Asgari Ücretli Hanehalkları	14.342.311 TL	%15,32
Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan Hanehalkları	6.968.506 TL	%7,45
Firmalar	8.115.796 TL	%8,67

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

İlk enjeksiyonun uzun dönemde oluşacak birikimli etkilerinde ise en büyük artışın toplam tüketim üzerinde olacağı hesaplanmıştır. Oluşan ilk etkilere göre birikimli etkilerde tüketim 2,83 kat, üretim 2,77 kat, üretim faktörleri 2,64 kat ve kurumlar hesabı 2,28 kat artmıştır. İlk enjeksiyonun birikimli etkilerinin ise toplamda yaklaşık 93,6 milyar TL olacağı hesaplanmıştır. Bu tutar ilk şokun yaklaşık 7,3 katı kadardır.

3.2.2. Durum 2: Asgari Ücretten Hiçbir Kesinti Yapılmadığı Durum

Asgari ücret üzerinde işçi tarafından hiçbir kesinti yapılmadığı durumda yani net asgari ücretin brüt asgari ücrete eşit olduğu durumun analiz edilebilmesi için asgari ücretli hanehalklarına 45,03 milyar TL'lik bir enjeksiyon verilmiştir. Bu enjeksiyonun da en büyük etkiye sahip olduğu hesap asgari ücretli hanehalkları hesabı olmuştur. Yapılan 45 milyar TL'lik enjeksiyonun etkileri hesaplanırken, 12,9 milyar TL'lik enjeksiyonun etkilerinin hesaplanması gibi devam edilmiştir. Bu nedenle etkilerin toplam etki içerisindeki oranlarında bir değişiklik olmamıştır. Ancak etkilerin büyüklüğü artmıştır.

Tablo 3.11 Asgari Ücretten Kesinti Yapılmadığı Durumda Tüketim Üzerinde Oluşacak Açık Döngü Etkileri

Sektörler	Verilen Şokun Tüketim Üzerindeki Etkileri	Oluşan Etkinin Toplam Etki İçerisindeki Payı
Tarım	2.478.818 TL	%1,35
Sanayi	10.586.717 TL	%5,76
İnşaat	71.944 TL	%0,04
Hizmetler	21.248.688 TL	%11,55

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tüketim üzerinde oluşacak etki tablo 3.11'de verilmiştir. Oluşan etki sektörel olarak; tarım sektöründe yaklaşık 2,5 milyar TL, sanayi sektöründe 10,6 milyar TL, inşaat sektöründe 72 milyon TL ve hizmetler sektöründe yaklaşık 21,2 milyar TL olmak üzere 4 sektör için yaklaşık olarak toplam 34,4 milyar TL düzeylerinde olacağı hesaplanmıştır. Enjeksiyonun tüketim üzerinde oluşturacağı etki, ekonomi üzerinde oluşturacağı toplam etkinin yaklaşık %18,7'si kadar olacağı hesaplanmıştır.

Tablo 3.12 Toplam Tüketimde Oluşacak Etkinin Üretim Üzerinde Oluşturacağı Açık Döngü Etkileri (Bin TL)

Sektörler	Verilen Şokun Üretim Üzerindeki Etkileri	Oluşan Etkinin Toplam Etki İçerisindeki Payı
Tarım	2.214.942 TL	%1,2
Sanayi	7.460.359 TL	%4,06
İnşaat	67.119 TL	%0,04
Hizmetler	20.461.007 TL	%11,12

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Tüketim talebinde yaşanacak artış üretimde de artışa yol açacaktır. Üretim üzerinde oluşan etki tablo 3.12’de gösterilmiştir. Üretimdeki artışın ise sektörel olarak sırasıyla; tarım sektöründe 2,2 milyar TL, sanayi sektöründe 7,5 milyar TL, inşaat sektöründe 67 milyon TL ve hizmetler sektöründe 20,5 milyar TL etkileri olacaktır. Üretim toplamda yaklaşık 30,2 milyar TL seviyelerinde artacaktır. Üretim üzerindeki etkinin ise toplam etkinin yaklaşık %16,4’ü kadar olacağı hesaplanmıştır.

Tablo 3.13 Üretimde Oluşacak Etkilerin Üretim Faktörleri Üzerinde Oluşturacağı Açık Döngü Etkileri (Bin TL)

	Verilen Şokun Üretim Faktörlerine Etkileri	Oluşan Etkinin Toplam Etki İçerisindeki Payı
Asgari Ücretli İşgücü	949.753 TL	%0,52
Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan İşgücü	4.810.598 TL	%2,62
Sermaye	10.721.113 TL	%5,83

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Üretimdeki artış üretim faktörlerinde artışlara sebep olacaktır. Üretim faktörleri üzerinde oluşan etki tablo 3.13’te verilmiştir. Meydana gelecek bu artış ise asgari ücretli işgücü için yaklaşık 950 milyon TL, asgari ücretin üzerinde kazanan işgücü için yaklaşık 4,8 milyar TL ve sermaye için yaklaşık 10,7 milyar TL olarak hesaplanmıştır. Üretim faktörlerinde oluşacak etkinin toplam etki içerisindeki payı ise sırasıyla; %0,52, %2,6 ve %5,8 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 3.14 Oluşan Etkilerin Kurumlar Hesabı Üzerindeki Kapalı Döngü Etkileri (Bin TL)

	Verilen Şokun Kurumlar Üzerindeki Etkileri	Oluşan Etkinin Toplam Etki İçerisindeki Payı
Asgari Ücretli Hanehalkları	50.145.050 TL	%27,3
Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan Hanehalkları	24.364.001 TL	%13,2
Firmalar	28.375.273 TL	%15,4

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Asgari ücretli hanehalklarına yapılan 45,03 milyar TL’lik enjeksiyonun çarpan analizi sonrası kurumlar hesabı üzerindeki etkileri; tekrardan asgari ücretli hanehalkları üzerinde 45 milyar TL’lik ilk etkiden ayrıca 5,1 milyar TL kadar bir etki oluşturacağı hesaplanmıştır. Bu etkinin yanı sıra asgari ücretin üzerinde kazanan hanehalkları üzerinde yaklaşık 24,4 milyar TL’lik ve firmalar üzerinde 28,4 milyar TL’lik bir etki oluşacağı hesaplanmıştır. Bu etkilerin toplam etkiler üzerindeki etkileri ise sırasıyla; asgari ücretli hanehalkları için %27,3, asgari ücretin üzerinde kazanan hanehalkları için %13,2 ve firmalar için %15,4 olarak hesaplanmıştır.

İşçilerin brüt asgari ücret kazanacağı durumda oluşacak toplam etki, asgari ücretten kesinti yapılmamasıyla asgari ücretli hanehalkına yapılacak transfer miktarının yaklaşık 4,08'i kadardır. Toplam etkinin yaklaşık 184 milyar TL kadar olacağı hesaplanmıştır.

İlk enjeksiyonun uzun dönemde oluşacak birikimli etkilerinde ise en büyük artışın tüketim üzerinde olacağı hesaplanmıştır. Oluşan ilk etkilere göre birikimli etkilerde tüketim 2,83 kat, üretim 2,77 kat, üretim faktörleri 2,64 kat ve kurumlar hesabı 2,28 kat artmıştır.

Tablo 3.15 Asgari Ücretten Kesinti Yapılmadığı Durumda Oluşacak Birikimli Etkiler (Bin TL)

	Verilen Enjeksiyonun Birikimli Etkileri	Toplam Etki İçerisindeki Paylar
Tarım	5.472.628 TL	%1,67
Sanayi	26.325.176 TL	%8,04
İnşaat	1.636.460 TL	%0,5
Hizmetler	50.139.470 TL	%15,32
Tarım	6.124.608 TL	%1,87
Sanayi	37.357.074 TL	%11,42
İnşaat	1.754.123 TL	%0,54
Hizmetler	52.069.673 TL	%15,91
Asgari Ücretli İşgücü	2.541.825 TL	%0,78
Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan İşgücü	12.556.736 TL	%3,84
Sermaye	28.375.273 TL	%8,67
Asgari Ücretli Hanehalkları	50.145.050 TL	%15,32
Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan Hanehalkları	24.364.001 TL	%7,45
Firmalar	28.375.273 TL	%8,67

Kaynak: Yazar tarafından hesaplanmıştır.

Yapılan enjeksiyonun uzun dönemde oluşacak birikimli etkilerinin toplamının yaklaşık 327 milyar TL kadar olacağı hesaplanmıştır. Bu tutar ilk şokun yaklaşık 7,3 katı kadardır. Birikimli etkileri, ilk etkilere göre en çok artış gösteren hesabın toplam tüketim hesabı olduğu görülmüştür. Oluşan ilk etkilere göre birikimli etkilerde tüketim 2,83 kat, üretim 2,77 kat, üretim faktörleri 2,64 kat ve kurumlar hesabı 2,28 kat artmıştır.

SONUÇ

Bu çalışmada, asgari ücretten vergi alınmamasının, başta hanehalkının asgari ücret geliri elde eden kesimleri üzerindeki doğrudan tüketimi arttırıcı refah etkileri olmak üzere, ekonominin sektörleri üzerindeki üretim etkileri ve ekonominin tüm kesimleri üzerindeki gelir arttırıcı dolaylı etkileri araştırılmıştır. Asgari ücrette meydana gelecek herhangi bir artış, bu ücretle geçimini sağlayan milyonlarca işçinin hayatını önemli ölçüde değiştirecektir. Özellikle Türkiye gibi istihdam edilen nüfusun büyük bir oranını asgari ücretlilerin oluşturduğu ve asgari ücret seviyesinin dört kişilik bir ailenin açlık sınırını oluşturan tutardan daha düşük olduğu ülkelerde, asgari ücret üzerinde yapılabilecek en küçük artışın bile çok büyük ve yaşamsal önem arz etmesi anlamına gelmektedir.

Etkilerin hesaplanmasında kullanılacak SHM çarpan analizi için oluşturulan senaryolardan ilkinin asgari ücretin gelir ve damga vergisinden muaf tutulması oluşturmaktadır. Ülkemizde 2022 yılı itibariyle asgari ücret üzerinden gelir ve damga vergisi alınmamaya başlanmıştır. Ancak bu politikanın etkileri hemen görülemeyecektir. Oluşturulan ikinci senaryo ise asgari ücret üzerinden hiçbir kesintinin yapılmaması yani brüt asgari ücretin net asgari ücret haline gelmesidir.

Birinci senaryo üzerinden yapılan analize göre, asgari ücretli işçilerin ücretlerinin artmasının oluşturacağı ilk etki toplam tüketim üzerinedir. Toplam tüketim üzerinde oluşacak etki, enjeksiyon sonucu oluşacak toplam etkinin yaklaşık %19'u kadardır ve toplamda 9,8 milyar TL kadar olacağı hesaplanmıştır. Bu etkinin harcama yöntemiyle hesaplanan GSYH'de yer alan hanehalkının nihai tüketim harcaması üzerinde ise yaklaşık %0,54'lük bir artışa sebep olacağı tahmin edilmiştir. Toplam tüketimdeki artış üretimi uyaracaktır. Böylelikle üretimde 8,6 milyar TL'lik artış oluşturmaktadır. Üretimde oluşan etkinin toplam etkiye oranı ise yaklaşık %16,4'tür. Enjeksiyon sonucu toplam üretimde meydana gelecek artışın üretim yöntemiyle hesaplanan GSYH'de meydana getireceği değişiklikler sektörel olarak; tarım sektörü için %0,29'luk artış, sanayi sektörü için %0,34'lük artış, inşaat sektörü için %0,01'lik artış ve hizmetler sektörü için %0,35'lik artış olarak hesaplanmıştır.

Üretimde meydana gelecek artış sonucu, üretim sürecinde kullanılacak üretim faktörlerinin kullanımında da artış meydana gelecektir. Bu artış asgari ücretli işgücü için 272 milyon TL kadardır ve toplam etkinin %0,52'sini oluşturmaktadır. Asgari ücretin üzerinde

kazanan işgücü için ise 1,4 milyar TL tutarında ve toplam etkinin %2,6'sını oluşturan artış oluşmuştur. Sermaye için ise 3,1 milyar TL kadar oluşan artış, toplam etkinin %5,8'sini oluşturmaktadır. Bu etkilerin gelir yöntemiyle hesaplanan GSYH üzerinde meydana getirecekleri değişiklikler ise işgücü için %0,17 seviyelerinde artış ve sermaye için ise %0,16'lık bir artış olarak hesaplanmıştır. Birinci durumun 2017 yılı için GSYH üzerinde toplamda; kısa ve orta dönemde %1,68 ve uzun dönemde ise %3'lük bir artışa sebep olacağı hesaplanmıştır.

İkinci senaryo üzerinden yapılan analize göre, asgari ücretli işçilerin ücretlerinin artmasının oluşturacağı ilk etki yine toplam tüketim üzerine olacaktır. Toplam tüketim üzerinde oluşacak etki yaklaşık 34 milyar TL düzeylerindedir ve enjeksiyon sonucu oluşacak toplam etkinin yaklaşık %19'unu oluşturacaktır. Tüketim üzerinde meydana gelecek etkinin GSYH'de hesaplanan nihai tüketim harcamalarını yaklaşık %1,88 artıracığı hesaplanmıştır. Toplam tüketimdeki artışın üretim üzerinde 30 milyar TL'lik artış oluşturacağı hesaplanmıştır. Üretimde oluşan etkinin toplam etkiye oranı ise %16,4 kadar olacaktır. Üretim oluşacak etki GSYH'de sektörel olarak; tarım sektöründe %1,02'lik, sanayi sektöründe %1,21'lik, inşaat sektöründe %0,03'lük ve hizmetler sektöründe %1,22'lik artışa sebep olacağı bulunmuştur.

Üretimde meydana gelecek artış sonucu, üretim sürecinde kullanılacak üretim faktörlerinde de artış meydana gelecektir. Bu artış asgari ücretli işgücü için 950 milyon TL'dir ve toplam etkinin %0,52'si kadardır. Asgari ücretin üzerinde kazanan işgücü için ise 4,8 milyar TL düzeylerinde artış gerçekleşmesi hesaplanmıştır. Bu tutarın toplam etki içerisindeki payı ise yaklaşık %2,6 kadar olacaktır. Sermaye için ise 10,7 milyar TL kadar oluşan artış toplam etkinin %5,8'ini oluşturmaktadır. Üretim faktörleri üzerinde meydana gelecek etkilerin GSYH'de oluşturacakları değişiklikler ise işgücüne yapılan ödemeler için %0,61'lik bir artış iken; sermaye geliri için bu artış oranı %0,58 olarak hesaplanmıştır. İkinci durumun GSYH üzerindeki etkilerinin ise kısa ve orta dönemde %5,87; uzun dönemde ise %10,44 seviyelerinde bir artış olarak gerçekleşeceği bulunmuştur.

Asgari düzeyde ihtiyaçları karşılayabilecek kadar hesaplanan ücretin vergi ve diğer kesintilere konu olması uzun süredir tartışmalara konu olmuştur. İşçilerin yaşamlarını idame ettirebilecekleri en düşük seviyede belirlenen bu ücretin vergi ve benzeri diğer kesintilerden muaf tutulması, mevcut uygulamaya göre daha işçi yanlısı ve dolayısıyla düşük gelir seviyesine sahip vatandaşı koruyan bir ekonomik yapı oluşturacaktır. Çalışmada her iki senaryo için de yapılan analizler sonrası, yapılacak ilk enjeksiyon miktarının yaklaşık 4,08 katı kadar ekonomide bir

canlanma gerçekleşeceği hesaplanmıştır. Uzun dönemde birikimli etkiler açısından ise bu miktar yaklaşık 7,27 kat kadardır.

Asgari ücretin vergi ve diğer kesintilere konu olmaması hem işçilerin yaşam kalitesinin bir nebze daha iyi olması açısından hem de genel anlamda yüksek miktarda bir ekonomik canlanmaya sebep olacak olması açısından etkili ve adil bir politika tercihi olacaktır. Yıl başında yapılan asgari ücret güncellemesi bir önceki yılın enflasyon rakamları doğrultusunda yapılmaktadır. Özellikle enflasyon oranının çok yüksek olduğu ülkelerde, bu durum asgari ücretli çalışanların geçim sıkıntısına çözüm üretememekte ve hatta bu sorunu artırmaktadır. Asgari ücretli çalışanlar üzerinden alınmayacak vergi ve benzeri kesintilerin miktarı çok yüksek olmamakla birlikte; firmalar ya da asgari ücretin üzerinde kazanan çalışanlardan karşılanabilecektir. Bununla birlikte çalışmada yapılan hesaplamalar doğrultusunda bu tarz politika değişikliklerine gerek kalmayabileceği de görülmüştür. Ekonomi üzerinde yaşanacak çarpan etkisi neticesinde azalan vergi gelirleri ekonomideki talep artışı ile diğer taraflardan karşılanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Aslan, G. (2019). Türkiye’de Asgari Ücretli Çalışan Sayısı ve Ücret Seviyelerinin Değişimi (2003-2017 Hanehalkı İşgücü Anketleri Veri Analizi). *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1): 141-159.
- Barber, W. J. (2009). *A History of Economic Thought*. Wesleyan University Press, Middletown.
- Blaug, M. (1985). *Economic Theory in Retrospect*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Blaug, M. (1992). *The Methodology of Economics, or How Economists Explain*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bosnalı, Ö. (2012). “Asgari Ücretin Vergilendirilmesi”. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 313-318.
- Cardenete, M. A., Fuentes, P. ve Polo, C. (2012). “Energy Intensities and CO2 Emissions in a Social Accounting Matrix Model of the Andalusian Economy”. *Journal of Industrial Ecology*, 16(3): 378-386.
- Clark, J. B. (1907). *Essentials of Economic Theory, as Applied to Modern Problems of Industry and Public Policy*. The Macmillan Company, New York.
- Çağatay, S., Taşdoğan, C., Değer, Ç., Gül, Z. B., Artık, Ş. ve Dural, H. C. (2020). COVID-19 Pandemisinden Kaynaklanan Dış ve İç Ekonomik Gelişmelerin Türkiye Üzerindeki Olumsuz Etkilerinin Tahmini: Bu Etkilerin Giderilmesi İçin Alternatif Politika Paketlerinin Önerilmesi. TÜBİTAK Projesi, Proje No:120K548.
- Dikmen, M. O. (1958). “Asgari Geçim Haddi Üzerine Düşünceler”. *Maliye Enstitüsü Konferansları*, 2. Seri, Sermet Matbaası, İstanbul.
- Duarte, R., Mainar, A. ve Sánchez Chóliz, J. (2012). “Social Groups and CO2 Emissions in Spanish Households”. *Energy Policy*, 44: 441-450.
- Erten, H. (2009). *Türkiye İçin Sektörel Sosyal Hesaplar Matrisi Üretim Yöntemi ve İstihdam Üzerine Bir Hesaplanabilir Genel Denge Modeli Uygulaması*. DPT Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Eyraud, F. ve Saget, C. (2005). *The fundamentals of minimum wage fixing*. International Labour Office, Geneva.
- Friedman, M. (1968). “The Role of Monetary Policy”. *The American Economic Review*, 58(1): 1-17.

- Gallardo, A. ve Mardones, C. (2013). "Environmentally extended social accounting matrix for Chile". *Environment, Development and Sustainability*, 15(4): 1099-1127.
- Giray, F. (2018). "Emek Üzerinden Alınan Bireysel Gelir Vergisi ve Sosyal Güvenlik Katkıları: Türkiye Analizi". *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 37(1): 53-79.
- Gök, M. ve Yalçın, A. Z. (2015). "Türkiye’de Asgari Ücretliler Üzerindeki Vergi Yükünün Diğer Yükümlü Grupları ile Karşılaştırılması". *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(1): 219-255.
- Hayden, C. ve Round, J. I. (1982). "Developments in social accounting methods as applied to the analysis of income distribution and employment issues". *World Development*, 10(6): 451-465.
- Hicks, J. R. (1963). *The Theory of Wages*. Palgrave Macmillan UK, London.
- ILO. (1992). *Minimum wage; Wage fixing machinery, application and supervision*. International Labour Office, Geneva.
- ILO. (2016). *Minimum Wage Policy Guide*. International Labour Office, Geneva.
- Immervoll, H. (2007). "Minimum wages, minimum labour costs and the Tax Treatment of Low-Wage Employment". *IZA Discussion Papers*, No. 2555.
- Kaplan, R. (2012). "En Az Geçim İndirimine İlişkin Bazı Yabancı Ülke Uygulamaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler". *Maliye Dergisi*, 163: 367-388.
- Keynes, J. M. (1964). *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. Harcourt Brace Jovanovich, London.
- Korkmaz, A. (2001a). "Asgari Ücretin Mali Yönü". *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1): 275-285.
- Korkmaz, A. (2001b). *Çağdaş Gelişmeler Açısından Asgari Ücret (Genel Olarak Dünyada ve Türkiye’de)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Korkmaz, A. ve Avsallı, H. (2012). "Türkiye’de Asgari Ücretin Hukuksal Yönü". *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2): 151-162.
- Kutal, M. (1964). "Asgari Ücret ve Bazı Meseleleri". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 15(1): 49-66.
- Lee, D. ve Saez, E. (2012). "Optimal minimum wage policy in competitive labor markets". *Journal of Public Economics*, 96: 739-749.

- Lenzen, M. ve Schaeffer, R. (2004). "Environmental and Social Accounting for Brazil". *Environmental and Resource Economics*, 27: 201-226.
- Llop, M. ve Manresa, A. (2004). "Income distribution in a regional economy: a SAM model". *Journal of Policy Modelling*, 26(6): 689-702.
- Mainar-Causape, A. J., Ferrari, E. ve McDonald, S. (2018). *Social Accounting Matrices: basic aspects and main steps for estimation*. JRC Technical Reports. Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Marshall, A. (2013). *Principles of Economics*. Palgrave Macmillan UK, London.
- Marx, K. (1995). *Capital Volume 1*. Progress Publishers, Moscow.
- Marx, K. (2009). *Wage-Labor and Capital*. Dodo Press, Moscow.
- Mill, J. S. (2004). *Principles of Political Economy with Some of Their Applications to Social Philosophy*. Hackett Publishing Company, Indianapolis.
- Miller, R. E. and Blair P. D. (2009). *Input-Output Analysis: Foundations and Extensions*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Njoya, E. T. (2022). "Assessing the poverty impact of the COVID-19-induced tourism crisis in Tanzania: A social accounting matrix microsimulation analysis". *Journal of Sustainable Tourism*, 30(6): 1-20.
- Öçal, M. ve Korkmaz, A. (2019). "Bir Sosyal Politika Analizi: Türkiye’de Asgari Ücret Uygulaması". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 76: 181-212.
- Özdemir, A., Mercan, M. ve Erol, H. (2012). "Türkiye Emek Piyasasında Belirlenmiş Makro Değişkenler Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Analizi". *TİSK Akademi*, 2: 34-53.
- Pyatt, G. Ve Round J. I. (1979). "Accounting and Fixed Price Multipliers in a Social Accounting Matrix Framework". *Economic Journal*, 89(356): 850-873.
- Pyatt, G. Ve Round J. I. (1985). *Social Accounting Matrices: A Basis for Planning*. The World Bank, Washington D.C.
- Pürsünlerli, E. S. (2003). *Asgari Ücretin Vergi Dışı Bırakılması*. Asil Yayıncılık, Ankara.
- Reinert, K. A. ve Roland-Holst D. W. (1997). "Social Accounting Matrices", J. F. Francois and K. A. Reinert (Ed.), *Applied Methods for Trade Policy Analysis: A Handbook*. Cambridge University Press, Cambridge: 94-121.
- Ricardo, D. (2004). *The Principles of Political Economy and Taxation*. Dover Publications, New York.
- Richardson, J. H. (1927). *A Study on the Minimum Wage*. George Allen & Unwin, London.

- Round, J. I. (2003). "Social Accounting Matrices and SAM-based Multiplier Analysis". F. Bourguignon ve L. A. De Silva (Ed.). *The Impact of Economic Policies on Poverty and Income Distribution: Evaluation Techniques and Tools*. The World Bank, New York, 301-324.
- Saari, M.Y., Dietzenbacher, E. ve Los, B. (2014). "Income Distribution across Ethnic Groups in Malaysia: Results from a new Social Accounting Matrix". *Asian Economic Journal*, 28(3): 259-278.
- Sadoulet, E. Ve de Janvry, A. (1995). *Quatitative Development Policy Analysis*. The Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Schulten, T. (2014). *Minimum Wage Regimes in Europe ... and What Germany Can Learn from Them*. Friedrich-Ebert-Stiftung, Berlin.
- Smith, A. (1977). *An Inquiry Into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. University of Chicago Press, Chicago.
- Starr, G. (1981). *Minimum Wage Fixing: An international review of practices and problems*. International Labour Office, Geneva.
- Thorbecke, E. (1985). "The Social Accounting Matrix and Consistency-Type Models". G. Pyatt ve J. I. Round (Ed.). *Social Accounting Matrices: A Basis for Planning*. The World Bank, Washington D.C., 207-256.
- Thorbecke, E. ve Jung, H. (1996). "A multiplier decomposition method to analyze poverty alleviation". *Journal of Development Economics*, 48(2): 279-300.
- Thorbecke, E. (2000). "The Use of Social Accounting Matrices in Modelling". 26th General Conference of the International Association for Research in Income and Wealth. 27 Ağustos-2 Eylül 2000, Krakow, Polonya, 1-47.
- Türkay, İ. (2017). "Tüm Yönleriyle Asgari Geçim İndirimi Uygulaması". *İş ve Hayat Dergisi*, 3(5): 135-173.
- Uğur, S. (2011). "Türkiye’de İşsizlik Sigortasının Gelişimi". *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(2): 95-114.
- Yılmaz Eser, B. ve Terzi, H. (2008). "Türkiye’de Asgari Ücret: Sorunlar ve Öneriler". *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, 22(1): 129-143.
- Yücel, K. G. (2020). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Asgari Ücret ve Adalet*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

İnternet Kaynakları

- ILO. (1952). Social Security (Minimum Standards) Convention, No. 152. <https://www.ilo.org/global/standards/subjects-covered-by-international-labour-standards/social-security/lang--en/index.htm> (erişim tarihi: 27.08.2021).
- OECD. Employment and Labour Market Statistics. https://www.oecd-ilibrary.org/fr/employment/data/earnings/minimum-wages-relative-to-median-wages_data-00313-en (erişim tarihi: 16.04.2022).
- OECD. Real Minimum Wages <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=MIN2AVE> (erişim tarihi: 16.04.2022).
- SGK. (2017). 2017 İstatistik Yıllığı. https://www.sgk.gov.tr/wps/wcm/connect/SGK+Internet/kurumsal/istatistik/sgk_istatistik_yilliklari/ (erişim tarihi: 16.07.2021).
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Asgari Ücretin Net Hesabı ve İşverene Maliyeti ve Eski Asgari Ücret Hesaplamaları. <https://www.csgeb.gov.tr/asegari-ucet/asegari-ucet-2022/> (erişim tarihi: 07.03.2022).
- T.C. Resmi Gazete. (1951). *Asgari Ücretlerin Tesbitine Müttaallik Yönetmelik*. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7707.pdf> (erişim tarihi: 13.07.2021).
- T.C. Resmi Gazete. (1968). *Asgari Ücret Yönetmeliği*. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/12867.pdf> (erişim tarihi: 15.07.2021).
- T.C. Resmi Gazete. (1972). *Asgari Ücret Yönetmeliği*. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14097.pdf> (erişim tarihi: 15.07.2021).
- T.C. Resmi Gazete. (2003). *İş Kanunu*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/06/20030610.htm#1> (erişim tarihi: 28.08.2021).
- T.C. Resmi Gazete. (2004). *Asgari Ücret Yönetmeliği*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/08/20040801.htm> (erişim tarihi: 25.02.2021).
- T.C. Resmi Gazete. (2022). *Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 319)*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/01/20220127-5.pdf> (erişim tarihi: 17.04.2022).
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (2018). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Tüketim ve Tasarruf Eğilimleri. Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara. <https://www.sbb.gov.tr/wp->

content/uploads/2020/04/Tuketim ve TasarrufEgilimleriOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf (erişim tarihi: 04.05.2022).

TCMB. (2021). Enflasyon Raporu-I. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Yayinlar/Raporlar/Enflasyon+Raporu/2021/Enflasyon+Raporu+2021+-+I> (erişim tarihi: 19.03.2022).

TCMB. (2022). Enflasyon Verileri. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatlari> (erişim tarihi: 13.04.2022).

Türk-İş. Açlık ve Yoksulluk Sınırı Verileri. <https://www.turkis.org.tr/kategori/aclik-yoksulluk/> (erişim tarihi: 07.05.2021)

TÜİK. (2022). İşgücü İstatistikleri Sektörlere Göre İstihdam Edilenler. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Istihdam,-Issizlik-ve-Ucret-108> (erişim tarihi: 11.03.2022).

Ek-1 2017 Yılı 4 Sektörlü SHM

		AKTİVİTELER				MALLAR				ÜRETİM FAKTÖRLERİ			KURUMLAR				YATIRIMLAR	DIŞ DÜNYA	TOPLAM
		Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Asgari Ücretli İşgücü	Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan İşgücü	Sermaye	Asgari Ücretli Hanehalkları	Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan Hanehalkları	Firmalar	Kamu Sektörü			
AKTİVİTELER	Tarım					285.772.344													285.772.344
	Sanayi						2.166.451.540												2.166.451.540
	İnşaat							684.703.855											684.703.855
	Hizmetler								2.678.599.519										2.678.599.519
MALLAR	Tarım	35.874.705	99.972.235	131.999	6.471.454								21.778.830	100.031.268		-	31.752.992	23.804.264	319.817.747
	Sanayi	42.560.012	1.087.076.841	181.729.709	287.519.992								93.014.611	427.220.812		32.337.867	267.719.315	655.151.220	3.074.330.380
	İnşaat	1.371.465	18.084.664	170.560.948	52.430.691								632.102	2.903.275		10.856	481.745.470	6.195.407	733.934.879
	Hizmetler	18.302.749	319.854.951	68.413.130	668.416.463								186.690.401	857.478.450		417.353.005	120.832.945	124.374.620	2.781.716.713
ÜRETİM FAKTÖRLERİ	Asgari Ücretli İşgücü	918.475	46.224.463	19.861.153	102.309.303														169.313.394
	Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan İşgücü	8.524.991	176.699.289	51.643.917	540.796.782														777.664.978
	Sermaye	182.404.218	448.922.084	189.715.895	1.013.635.091														1.834.677.288
KURUMLAR	Asgari Ücretli Hanehalkları									169.313.394					172.244.873	53.412.534		683.920	223.409.849
	Asgari Ücretin Üzerinde Kazanan Hanehalkları										777.664.978				791.129.409	245.326.470		3.141.280	1.026.132.727
	Firmalar											1.834.677.288				49.577.727		16.990.750	1.901.245.765
	Kamu Sektörü	- 4.184.269	- 30.382.987	2.647.103	7.019.743	4.821.055	73.480.675	12.195.274	72.352.485				57.661.785	264.843.494	420.232.377			8.023.189	888.709.923
TASARRUFLAR													35.876.992	164.784.837	484.234.306	73.221.450		143.933.137	902.050.722
DIŞ DÜNYA						29.224.348	834.398.165	37.035.750	30.764.710						33.404.800	17.470.014			982.297.786
TOPLAM		285.772.344	2.166.451.540	684.703.855	2.678.599.519	319.817.747	3.074.330.380	733.934.879	2.781.716.713	169.313.394	777.664.978	1.834.677.288	223.409.849	1.026.132.727	1.901.245.765	888.709.923	902.050.722	982.297.786	

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	İsmet Kabil AKSÖZ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Antalya Saime-Salih Konca Lisesi
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat Bölümü
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü Araştırma Görevlisi (2020-Devam ediyor)